JOURNAL ARMÉNIEN
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
54 Grand' Rue de B. A. Porte 54
Constantinople

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԵՐԵԱՆ
ՔԱՌՍՈՒՆԵՒԵՕԹՆԱՄԵԱՅ ... (ԳՐԻՉ ԿՈՉԻ ԱՄԷՆ ԳՐՈՒԹԵԱՆ)

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ՊԱՊԸ ԱԼԻ ՃԱՏՏԷՍԻ, ԹԻՒ 54
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ՉԵՆ ՏՐՈՒԻՐ

Մանզումէի Էֆքեար

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԳԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

منظومهٔ افكار ارمنيجه يومى غزته
صاحب امتياز اوحانس فريد
ادارهخانهسى باب عالى جادهسنده نومرو ٥٤

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԽԻԿ	ՏԱՐԵԿ.	ՎԵՑԱՄՍ.	ԵՌԱՄՍ.
Պոլսոյ համար	80 Ղ.	45	25 Ղ.
Գաւառներու համար	80 »	45	25 »
Արտասահմանի »	25 Ֆր.	14	8 Ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 ղրշ., մէկէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։

10 ՓԱՐԱ — ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸ „ԻՔՏԱՄ"ԻՆ ԵՒ „ԱԼԵՄՏԱՐ"ԻՆ

Հակառակ Ս. Պատրիարքին դիմումին և ներքին գործոց նախարարին հաւաստումներուն, «Իքդամ» դժբախտաբար կը շարունակէ իր խառնակիչի ընթացքը, որ երբէք հայրենասիրական չէ և որ կրնայ աղետալի ըլլալ ներկայ պարագաներուն մէջ, սա դժբաղդ երկրին համար։ Մենք պիտի շնորհաւորէինք «Իքդամ»ի և «Ալեմտար»ի այդ ընթացքը, եթէ անոնք նոյնքան բուռն կերպով արտայայտուած ըլլային հայրենիքին իսկական շահերը վտանգողներուն հանդէպ։ Դժբախտաբար հայկական խնդրոյն առթիւ իրենց հրատարակութեանց բնոյթը այնքան մեղմ ծանօթ է՝ որ բացայայտօրէն ցոյց կուտան թէ անոնց միակ մտածումը քաղաքական և նիւթական շահոյթ մը ըլլալ է։ Մեր այս ամբաստանութիւնը փաստելու համար, նոյն թերթերուն մինչեւ հիմա ըրած հրատարակութիւնները կը բաւեն որոնք կրնան զանոնք կեղծ հայրենասէրի հովերէն դիմակազերծել։

Պատերազմի յայտարարութիւնը դեռ չեղած, նոյն թերթերն էին որ առանց նոյն իսկ օսմանեան կառավարութեան զինուորական ոյժի մասին փոքրիկ համոզում մը ունենալու, պարզապէս ամբոխավարութիւն մը ընելու և թերթ ծախելու մտօք թնդալից յայտարարութիւններ կ'ընէին և ժողովուրդը դէպի անկում կ'առաջնորդէին և պատերազմի սկսումէն վերջն էր որ դարձեալ թերթ ծախելու մտօք կեղծ յաղթանակներ կը դարբնէին և թշնամին Զաթալճայի առջեւ հասած օրն իսկ օսմանցիները Պէչօթէնտիլը գրաւած և Ֆիլիպէն պաշարել սկսած էին։ Անհաւատալի յիշել երկու բրովաքաթէօր թերթերու հայրենասիրութիւնը(՞) պարզապէս ժողովրդական յուզում մը յառաջ բերելով, թերթ ծախելէ ուրիշ բան չէր։ Իսկ այսօր «Իքդամ»ի գրածներն ալ այնքան անհեթեթ և այնքան պերճախօս են մեր այս յայտարարութիւնները ապացուցանելու. կը բաւէ միմիայն մէջ բերել իրեն թուրքերէն առաւօտեան ամենալուրջ թերթերէն միոյն «Սապահ»ի դէմ ըրած յարձակումը, որ ուրիշ յանցանք չունի եթէ ոչ տասնեակ տարիներէ ի վեր Թուրք ժողովրդեան մատուցած ծառայութիւնը։

«Իքդամ» շատ լաւ գիտէ թէ, եթէ Թուրք լրագրութեան մէջ կար թերթ մը որ կրցաւ մինչեւ վերջ հեռու կենալ չափազանցութենէ, այն ալ այն թերթն էր։

Դժբաղդաբար Թուրք լրագրութեան մէջ սահմանադրութենէն ի վեր երբեմն տեսնուեցան այնպիսի թերթեր, որոնք ուրիշ պաշտօն չունէին, եթէ ոչ, դարերով տանջուած ժողովրդի արիւնովը իրենց դիրքը շինել. և ինչպէս Ատանայի «Իթթիտալ»ը, մէկ քանի յօդուածներով, պատմութեան մէջ ամէնէն տխուր և գձուձ դէպքը առաջ բերաւ, «Իքդամ»ի այդ հրատարակութիւնները իրենց անհեթեթութեամբ և սուտ մոլեռանդական բնոյթով մեզի ուրիշ բան մտածել չեն տար եթէ ոչ նոր «Իթթիտալ» մը։ «Իքդամ» իր մոլեռանդական նօպաներուն մէջ կ'երեւի մոռցեր է հայ ազգին այս երկրին հանդէպ կատարած հայրենասիրական ծառայութիւնները հակառակ իր կրած հալածանքին. Նոյն իսկ կ'երեւի առիթը չէ ունեցեր սահմանադրութենէն վերջը, ըլլայ Իթթիհատական, ըլլայ Իթիլաֆական դահլիճներուն ըրած բողոքները . . . լսելու, որոնց նպատակը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ երկիրը ազատել օտար միջամտութենէ։ Հայերը բարեկարգութիւն պահանջելով օտար միջամտութեան մղձաւանջը հեռացուցած և այս կերպով ամենամեծ ծառայութիւնը մատուցած են երկրին։ Իսկ «Իքդամ» և իր նմաններուն պէս մտածողներ բարեկարգութենէ խուսափելով այս երկրին ամենամեծ փորձանքը բերած են և պիտի բերեն, եթէ այսպէս շարունակեն։

«Իքդամ»ի տնօրէն Ֆէրիտ պէյ արեւելեան նահանգներու մէջ ցանցառ թիւ մը կը կազմեն հայերը, կըսէ. «Կը հարցնենք Ֆէրիտ պէյի թէ որո՞նք էին անոնք որ ցանցառ թիւի մը հասցնելու քաղաքականութիւնը հետապնդեցին։ Միեւնոյն ատեն յիշել կուտանք իրեն որ այդ ցանցառ կոչած ափ մը ժողովուրդն է որ ո՛չ միայն ասիական Թուրքիոյ, այլ եւ ամբողջ Ասիոյ քաղաքակրթուած տարրը կը կազմէ, հակառակ իր կրած հալածանքներուն։

Սակայն «Իքդամ» ամենէն աւելի հայերու այս յառաջդիմութենէն է որ կը սոսկայ, և ճիշդ այս պատճառաւ է որ կ'երեւի թէ չուզեր հողային հարցը լուծել, վախնալով որ հայերուն սեփական հողերը իրենց վերադարձնելով, անոնք աւելի կը յառաջդիմեն և այս երկրին վաճառականութիւնը աւելի կը զարգացնեն։ «Իքդամ» մէկ դատաստանով կ'ըսէ հայերուն, ձգեցէք ձեր Հայաստանի հողերը, և միայն առեւտրականներ եղէք։ Պիտի հարցնենք թէ, եթէ հայը չաշխատի երկրագործութեամբ արդեօք անո՞նք պիտի աշխատին՝ որոնք անոնց ցանածով է որ կապրուին։ Ասկէ զատ «Իքդամ» մէջ կը բերէ մեծ տնտեսագէտ Պօլիէօի մէկ գրուածքը թէ «հայը մէկ ու կէս հրեայ կարժէ, սակայն պէտք է անհողագործութենէ հեռու կենայ»։ «Իքդամ» այս տողերով մեզի կ'ըսէ թէ քաղաքականութեամբ միայն զբաղինք։ Ուրեմն երբ հայկական հարց մը երեւան կ'ելլայ, ինչո՞ւ այդքան խրար կանցնի . . .

«Իքդամ» հայերը օտար միջամտութեան ձգտող կ'ամբաստանէ և սակայն այնքան ինքզինքը մոռցած է որ գէթ խղճմտութիւնը չունենար մտաբերելու թէ չորս տարուան այս չարչարալից կեանքին մէջ հայը ե՞րբ ուզեց օտարին դիմել։ Ասկէ զատ «Իքդամ» կը մոռնայ նաեւ այն ցոյցերը իթթիհատական կառավարութեան հանդէպ, որոնք եղան նոյն իսկ հայ այն կուսակցութեան կողմէ, որուն հետ պայմանագրուած էր։ Սա ալ ըսենք որ հայերը բացի օրինաւորապէս պատուի, ինչքի ապահովութիւն պահանջելէ, ուրիշ ոչ մէկ պահանջքի մէջ չեն գտնուած, մինչդեռ սահմանադրութենէն ետք այս երկրին ղեկը իրենց ձեռք առնելու յաւակնող «Իքդամ»եաններ իրենց մոլեռանդական և անքաղաքագէտ գրուածքով եւրոպական տասնեակ միջամտութիւններու տեղի տուին։

Ֆէրիտ պէյի խորհուրդ կուտանք բարեկամաբար որ փոխանակ . . . ելմտական նախարարութեան հետապնդելու, աւելի լաւ է որ խղճմտութիւնը ունենայ ազգի մը ճակատագրին հետ չխաղալ։

ՓԱՅԼԱԿ ԳՕԼԱՆՃԵԱՆ

ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՍԱՄԱԹԻՈՅ ՄԷՋ

Երէկ, կիրակի, ժամը Ցուկէսին (Լ. Ե.) Ս. Սահակեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ Ծնողական ժողով։ Ներկայ էին բաւական թուով ծնողներ։

Ժողովը բացաւ Պ. Խաժակ, վարժարանին տեսուչը, և յայտնեց թէ մեր կրթական գործին մէջ ուսուցիչներ ու ծնողներ ունին թերութիւններ, մեր Թուրքահայ ուսուցչութիւնը համեմատաբար նուազ պատրաստուած է իր պաշտօնին։ Աս պէտք է խոստովանիլ։ Բայց մանուկներու դաստիարակութեան համար ծնողներն ալ ունին իրենց թերի կողմերը, զորս պէտք է ուղղել. հակառակ պարագային կրթական գործն է որ պիտի կաղայ։ Ծնողական ժողովներու նպատակը չէշտեց և ապա հետզհետէ ըստ հրաւիրեց Պ. Պ. Գէորգ Մեսրոպ, Տօքթ. Բարսեղեան և Տէրունի։ Պ. Գէորգ Մեսրոպ ծանօթացուց Սամաթիայի կրթական անցեալը, Սամաթիացին իր լաւ ու վատ կողմերով։ Բանախօսութիւնը շահեկան կողմերուն համար այսօր իսկ կը հրատարակենք մեր թերթին մէջ։ Իսկ Պ. Բարսեղեան խօսեցաւ Ծնողական ժողովներու նպատակին ու կարեւորութեան մասին։ Պ. Տէրունի ալ իր կարգին թուեց մանուկի մը կեանքը տան մէջ, և վեր առաւ ծնողներու պարտքը անոնց աշխատանքը դիւրացնելու, անոնց վրայ հսկելու մասին։ Այնուհետեւ ծրուան և ժողովին պատշաճ քանի մը խօսքեր ալ ըրաւ Պ. Խաժակ և հրաւիրեց ծնողները, որ եթէ դիտողութիւններ ունին յայտնեն հրապարակաւ։

Ներկաներէն մէկը փափաք յայտնեց որ [illegible] 3-4օր առաջ «Ժամանակ» թերթին մէջ հրատարակուած լուրը, որուն համեմատ իբր թէ դպրոցին մէջ աղօթքը վերցուցեր են, թէ՛ Պ. Խաժակ աւելի լաւ պիտի ընէր եթէ իր զաւակները ուրիշ, գերմանական դպրոց չղրկէր։ Պ. Տեսուչը իր սուր դիտողութիւններով և շինող խօսքերով հասկցուց թէ այդ հրատարակութիւնը չարամտութեան արդինք է միայն, թէ՛ ինք և իր ուսուցիչները կ'ուզեն ճշմարիտ քրիստոնեայ Հայեր պատրաստել աշակերտները, և ոչ թէ սաղմոս կարդացող, ժամուն պատերը համբուրող կեղծաւոր փարիսեցիներ։ Իր տուած բացատրութիւնները գոհունակութիւն պատճառեցին և նոյնիսկ հարց տուող անձը և ուրիշներ հրապարակաւ յայտնեցին թէ գոհ մնացած են և բաւաբար կը նկատեն տրուած բացատրութիւնները։

Ժողովը ընդհանրապէս թողուց լաւ տպաւորութիւն։ Ներկաները գոհունակ դէմքերով մեկնեցան սրահէն։ Այս ծնողական ժողովները, որոնք պիտի շարունակուին, երբեմն, յուսալի է որ պիտի ունենան իրենց բարերար դերը։

ՍԱՄԱԹԻԱՅԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՄԷՋ

(ԽՕՍՈՒԱԾ ԴԵԿ. 9 ԿԻՐԱԿԻ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ)

Սամաթիան մէկն է Պոլսոյ այն թաղերէն որոնց մէջ խմորուած և արտայայտուած են Թուրքահայ կեանքի ամենէն գեղեցիկ շարժումներէն մէկ քանին։ Այդ շարժումներէն մէկն է կրթական կամ յառաջդիմական այն մեծ կենդանութիւնը զոր սկսած է ցոյց տալ Պոլսի Հայութիւնը ԺԹ. դարի ընթացքին։ Սամաթիան իր բաժինն ունի այդ վերածնունդի գործին մէջ։ Ունեցեր է ան իր մեծ դէմքերը։ ինչպէս Անդրանիկ Մինէճեաններ, Քրիստոսատուր Ղազարոսեաններ, Օգսէն Խօճասարեաններ, Գէորգ Դ. կաթողիկոսներ եւլն., ունեցեր է իր կրթական բաւական բարգաւաճ հաստատութիւնները, ընկերութիւնները, գաղափարական կռիւները, սահմանադրական պայքարները։

Շահեկան է ակնարկ մը ձգել անոր անցեալին վրայ։ Լաւագոյն դասեր կան հոն ո՛չ միայն Սամաթիոյ ներկայ սերունդին համար, այլ և ամբողջ Հայութեան, մեր ապագայ սերունդներուն համար։ Վեր առնենք միայն անոր կրթական անցեալը։

Ի՞նչ էր Սամաթիացին անցեալին մէջ, ի՞նչ խառնուածք, ի՞նչ նկարագիր ունեցեր է ան, ի՞նչ ազդակներ շարժեր են զինքը իր ազգային ու կրթական կեանքին մէջ — խորհրդածելի հարցումներ են ասոնք։ Բայց ասոնցմէ առաջ և աւելի ուրիշ հարցում մը. ի՞նչ էր Հայուն կրթական կեանքին վիճակը ԺԸ. Դարուն և ԺԹ. դարի սկիզբները, և ի՞նչ ըրին Պոլսի Հայերը ընդհանրապէս ու Սամաթիացիները՝ մասնաւորապէս։

Սամաթիա Պոլսահայ գաղութին ամենահին բնակավայրերէն մին եղած է։ Անոր ժողովուրդը եղած է միշտ միջակարգ, «էսնաֆ» դասակարգէն։ Սամաթիա ամիրաներու թաղ չէ եղած, այլ հասարակ ժողովուրդի, աշխատաւոր դասերու։ Այս կէտը պէտք է լաւ միտք պահել հասկնալու համար անոր անցեալի դրուագներէն մեծ մասը։

Այդ է պատճառը, օրինակ, որ Սամաթիան չէ ունեցեր ԺԸ. դարու այն վարժապետները, որոնք ամիրաներուն տան դաստիարակներն էին, անոնց ծառաները, անոնց հովանաւորեալները. Պատմութիւնը Սամաթիացի այդպիսի վարժապետներու անուններ գրեթէ չի տար։ Արդէն Պոլսոյ մէջ՝ այդ թուականներուն նախակրթարաններ գոյութիւն չունէին երբեք։ Հայ մանուկները ընդհանրապէս իրենց ուսումը կը սորվէին տուներու մէջ, «վարպետ տուտու»ներու քով, փերեզակի խանութներու, խաներու մէջ, եկեղեցիներու բակը կամ պահարաններուն մէջ։ Չենք գիտեր թէ այդպիսի վարժապետներ գոյութիւն ունէի՞ն Սամաթիայի մէջ ալ։ Եթէ գտնուէին իսկ, անոնց սորվեցուցածը մեծ բան մը չէր. Հայերէն այբուբենը, եկեղեցական աղօթքներ, Սաղմոսը և շատ շատ Նարեկը և քերականութիւնը։

1790 թուականը Հայ Դաստիարակութեան պատմութեան մէջ ամենէն կարեւոր թուականներէն մէկն է։ Այդ տարին է որ Շնորհք Մկրտիչ ամիրայ Միրճանեանի շնորհիւ կը հիմնուի Հայ ազգ. առաջին նախակրթարան՝ Գում-Գաբուի Ֆրչճի փողոցին մէջ։ Անկէ եօթը տարի ետք (1797) կը բացուի Սամաթիոյ ազգային առաջին նախակրթարանը։

Ի՞նչ էր այդ դպրոցը, ո՞վ էր ուսուցիչը, քանի՞ աշակերտ ունէր, ո՞վ էին անոր հոգաբարձուները, նիւթական մատակարարութիւնը ո՞վ կը հոգար. շատ բան չենք գիտեր։ Բայց գոնէ սա ստոյգ կը թուի որ այդ, ինչպէս միւս ազգ. նախակրթարաններուն, վերին հսկողը Պատրիարքն էր, անոր հետ ամիրաներու կամ սեղանաւորներու այն դասակարգը, որ ազգային գործերը չէր ուզեր ձեռքէ ձգել, որ ինքզինքը միակ իրաւասու տէրը կը նկատէր ազգը ղեկավարելու, որ իր ձեռքը խաղալիք կը դարձնէր նաեւ բոլոր եկող ու գացող պատրիարքները։

Այդ դպրոցներու նիւթական պէտքերը ընդհանրապէս կը մատակարարուէին եկեղեցիի բանկալներէն, ուրկէ հսկողները ամիրաներն էին. Ժողովուրդին լումաներով, կրթական նուէրներով ու թոշակներով կը գոցուէին միացեալ բացը։ Ժողովուրդը ձայն չունէր. եթէ դրամ ունենար պիտի տար, ամիրաները ինչ որ ընէին լաւ էր։

Սամաթիա, որ, ինչպէս ըսինք, սկիզբէն ի վեր միջակարգ թաղ մը եղած է, աշխատած է որ իր կրթական պէտքերը ինքը հոգայ. ամիրայական մեծագործութիւններ, խոշոր պարգեւներ կամ կտակներ չէ արձանագրած իր տարեգրութեան մէջ։ 1797ին հիմնուած այդ նախակրթարանին նիւթական ամբողջ բեռը ինկած կը թուի Սամաթիացի աշխատող դասին վրայ։ Այդ նախակրթարանին մէջ առած անշուշտ իրենց նախնական կրթութիւնը, Սամաթիացի արհեստաւոր ընտանիքի մը զաւակը՝ Գրիգոր, որ ապա կոչուեցաւ Գէորգ Դ. կաթողիկոս, Յովհաննէս Միւհէնտիսեան, Պոլսոյ առաջին ձուլիչ-տպարանապետներէն մին, Քրիստոսատուր Ղազարոսեան, Անդրանիկ Մինէճի, Պապա Մերօն և ուրիշներ։

Իսկ թէ որո՞նք եղած էին այդ շրջանի ուսուցիչները, անծանօթ կը մնան ինծի։ Միմիայն կը յիշուի Խաչատուր Վարժապետ մը Սամաթիոյ, որ 1810 յուլիս ամսուն Մայր եկեղեցիին մէջ գումարուած ժողովի մը կը մասնակցի։ Այդ ժողովին նպատակն էր համաձայնութեան մը գալ Հայ կաթոլիկներուն հետ և կրօնական անջատումի առաջքն առնել։ Ժողովին միւս անդամներուն այն ատենի ամենէն աչքառու դէմքերն ըլլալը կրնայ թելադրել մեզի թէ Խաչատուր Վարժապետն ալ բաւական կարեւոր դեր մը ունենալու էր այդ շրջանին։

1821ին Սամաթիա կ'ունենայ իր աղջկանց առաջին վարժարանը։ Թուրքիոյ Հայերուն իգական սեռի դաստիարակութեան համար բացուած երկրորդ դպրոցն էր այդ, — առաջինն էր Գում Գաբուի Վարվառեան վարժարանը, զոր կառուցած էր Պէզճեան Յարութիւն ամիրայ։ Սամաթիոյ այդ արհեստանոց-վարժարանը կառուցուած է գլխաւորաբար Ճանիկ Ամիրայի քրոջ նիւթական օժանդակութեամբ։ Ամիրայական ընտանիքէ եկած միակ բարեսիրական ձեռնարկն է այս, և թերեւս այդ է պատճառ որ երկար չէ կրցած մնալ կամ տեւել։ Քանի մը տարիներ ընդհատուելէ ետք, Սամաթիացի ժողովուրդը ինք ձեռք կ'առնէ իր աղջիկներուն կրթութիւնը և կ'ունենայ իր մնայուն աղջկանց վարժարանը, որ Ս. Վարդուհեան անունով կանգուն է այսօր։

Սամաթիայի «էսնաֆ»ները, Լանկայի, Թօփ Գաբուի և շրջականերու «էսնաֆ»ներուն հետ, սկսեր էին շատ կանուխէն պայքար մղել ամիրաներուն, սարաֆներուն դէմ։ Իրենք ալ ուզեր էին ձեռք առնել իրենց թաղերու կրթական գործը, որովհետեւ կը տեսնէին որ ոչ միայն իրենք էին այդ կրթական յարկերուն ու եկեղեցիներուն նիւթական հայթայթողը, այլ և ցաւով կը դիտէին ամիրա կամ «սարաֆ» «էսնաֆ»ին կամայականութիւնները, ներքին պայքարները, նախանձը, ատելութիւնը, որոնց երեսէն իրենք է որ կը տուժէին։ Միւս կողմէ ամիրաներն ալ ուզելով իրենց վրայէն նետել նիւթական հոգ մը, կը հաճին որ միւս «էսնաֆ»ներն ալ աշխատին և հոգան իրենց թաղերու կրթական գործը։ Ստեփաննոս Աղաւնիի պատրիարքութեան ժամանակ, 1831 Նոյ. 20-ին Ազգային ժողով կը գումարուի Մայր եկեղեցիին մէջ «վասն դպրատանց կառավարութեան և խարճի»։ Այդ ժողովին մէջ կ'առաջարկուի և կ'որոշուի որ էսնաֆները, մէկ կամ երկու երեքը միանալով, ստանձնեն իրենց թաղի դպրատան մատակարարութիւնը։ Այսպէս Բերայի դպրոցներու հոգը կը յանձնէր սարաֆներուն, Լանկայի Մայր Վարժարանին հոգը՝ Ոսկերչաց, Թօփ Գաբուի դպրոցը, «Թիւլպէնտճի», իսկ Սամաթոյ Սէնի Մահալէի վարժարանը՝ «Եւրոպա Թիւճարի,» և «Թիւթիւնճի և Թէմպէքիճի» էսնաֆներու և այլն։

Պէտք է նկատի ունենալ սակայն որ այդ բոլոր դպրոցներուն վերին հսկողութիւնը յանձնուած էր մէկ քանի ամիրաներու կամ «սարաֆ»ներու, որոնք կը կոչուէին «Միւթէվէլլի կամ վերակացու։ Սամաթիայի «Միւթէվէլլի»ներուն մէջ կը յիշուին Երամեան գերդաստանը, որուն նշանաւոր դէմքերն էին Հաճի Երամ աղա, Գէորգ պէյ կամ ամիրա Երամեան, Աբրահամ փաշա Երամեան։ Ասոնցմէ մասնաւորաբար Գէորգ պէյը կոչուած է «Վերատեսուչ Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ և Ս Սահակեան վարժարանին։»

Ե՞րբ հիմնուեցաւ Ս. Սահակեան վարժարանը, այդ թանկագին հաստատութիւնը ոչ միայն Սամաթիոյ այլ Պոլսոյ։ Պէտք է կանգ առնենք 1839, 1843 թուականներուն վրայ։ Այդ երկու տարիները և անոնց միջեւ գտնուած միջոցը Պոլսահայ կեանքի էն յատկանշական տարիներն են։ Այդ ատեններուն է որ կը հիմնուի Իւսկիւտարի Ճեմարանը մէկ երկու ժողովրդասէր ամիրաներու, մանաւանդ ժողովուրդին կամ «էսնաֆ»ներուն ջանքերով։ Ճեմարանը կը դառնայ փորձաքարը, գայթակղութեան քարը ամիրաներուն համար։ Ամիրաները իրենց սովորութեան համեմատ էնթրիկներ կը լարեն այդ մեծ հաստատութեան շուրջը, զայն տապալելու համար ամեն ջանք չեն խնայեր, ինչպէս ամէն ճիգ թափեր էին կործանելու՝ փակելու համար Ճէզայիրլեան Մկրտիչ ամիրայի Խասգիւղի մէջ բացած կրթարանը։ Ժողովուրդին ներկայացուցիչները, «էսնաֆ»ները ոտք կ'ելլեն. կ'ուզեն ամիրաներուն ձեռքէն առնել Ճեմարանի մատակարարութեան հոգը, կ'ուզեն ազատել Ճեմարանը ամիրաներու քմահաճութիւններէն։ Կը սկսի բուռն պայքար մը անոնց երկուքին միջեւ։ Ամիրաները իրենց էնթրիկներով խոչընդոտներ կը հանեն ժողովուրդին դէմ. ժողովուրդը ցոյցեր կ'ընէ Պատրիարքարանի, Բ. Դրան, Բէզազեանի առջեւ։ Նորակազմ «Ահքեամը Ատլիէ»ի առջեւ դատ կը վարէ ամիրաներուն դէմ, կը յաղթէ անոնց. ձեռք կ'առնէ Ճեմարանի վարչութիւնը։ Ամիրաները, զինաթափ եղած, կը սկսին սողոսկումներ ընել. ամբոխավարութեան կը դիմեն. Ճեմարանը և իր աշակերտները կը ներկայացնեն իբրեւ բողոքականութեան բոյն, անկրօնութեան օճախ, ազգային դաստիարակութիւնը խաթարող։ Ուրիշ արտաքին պատճառներու հետ ամիրաներուն մեքենայութիւնները պատճառ կը դառնան որ Ճեմարանը փակուի 1841ին վերջերը։

Այս բոլոր պայքարներուն մասնակից կ'ըլլան նաեւ Սամաթիայի «էսնաֆ»ները։ Սամաթիան իբրեւ ժողովրդական թաղ իր ներկայացուցիչները կ'ունենայ հայ ժողովուրդի այս ներքին կռիւներուն մէջ։ Սամաթիայի հայերը իրենց ըմբոստ, պայքարող բնաւորութեամբը ծանօթ են արդէն ոչ միայն Պոլսին, այլ և մերձաւոր գաւառներուն։ «Սամաթիացի» յորջորջումը այսօր իսկ Պոլսահայերուն մէջ հոմանիշ է անվեհեր քաջութեան կամ ատահակութեան։ Անոնք հակառակ իրենց կարգ մը թեթեւ մոլութիւններուն, ցոյց տուած են այնպիսի ճկունութիւն մը ու եւրոպական քաղաքակրթութեան դիւրահաղորդ բնաւորութիւն մը, որ քիչ մը ցայտուն մէկ արտայայտութիւնն է հայ արիական նկարագրին։ Հին Հայերուն պէս ընկերական հաճոյքները, խնջոյքները, խմանութիւնը քիչ մը աւելի սիրելի եղած է անոնց. Ի՞նչ փոյթ. հին Հայուն ըմբոստ և ուրիշ լաւ յատկութիւնները կան այս հասարակութեան մէջ։ Բաւական է լաւ յատկութիւնները դաստիարակել ու զարգացնել, իսկ պակասաւոր յատկութիւնները ջնջել դաստիարակութեան միջոցով։

Ամիրաներու էնթրիկներուն առաջ Սամաթիան չի խոնարհիր, ան կը կանգնի բարձրագլուխ։ Իրենց սիրած դպրոցը փակեր էին։ Սամաթիացի ուսանողներ, ուրիշներու հետ, դարձեր էին իրենց տուները։ Հարկ էր վերաբանալ զայն։ Եւ եթէ կարելի չէր Ճեմարանը իր նախորդ տեղին մէջ վերաբանալ, մի՞թէ չէ՞ր կարելի փոխադրել զայն Սամաթիա կամ Ս. Փրկչի Ազգ. հիւանդանոցը։

Այս գաղափարը շրջան կ'ընէ Սամաթիայի բոլոր թաղերը։ Մէկ երկու անձնուէր երիտասարդներ խանդավառ զգացումներով կը նետուին ասպարէզ։ Ճեմարանը կանգուն պահելու համար, «Միակամ» անուն ընկերութիւն հիմնուեր էր Ճեմարանի տնօրէն Յակոբ Մանուէլեանի ջանքերով. մեծ օգուտ մը չէր ունեցեր, ինչո՞ւ Սամաթիայի երիտասարդներն ալ ընկերութիւն մը չկազմեն իրենց նպատակը իրագործելու համար։

Եւ ահա թաղին քիչ շատ կրթուած երիտասարդներէն կը կազմուի «Ս. Սահակեան Ընկերութիւնը» 1843ին։ Անոր նպատակը կ'ըլլայ Սահակեան վարժարանի նիւթական և բարոյական մատակարարութեան հոգը ստանձնել, բարձրացնել անոր մակարդակը, Ճեմարանի աստիճանը հանել զայն։ «Ս. Սահակեան Ընկերութիւնը» յետոյ կը դառնայ «Ս. Սահակեան Սանուց Ընկերութիւն։ Պարոնեան իր [illegible] գրիչովը ահա թէ ինչ կը գրէ. «Երբ Ճեմարանը 1843ին փակուեցաւ՝ Սամաթիոյ մէջ «Սահակեան Ընկերութիւն» անունով ընկերութիւն մը կազմուեցաւ թաղին վարժարանը յառաջացնելու համար։ Այս ընկերութեան մէջ գտնուեցաւ Քրիստոսատուր, որ ոսկերիչ ընկերներուն հետ սկսաւ աշխատիլ և իր կարմիր թաշկինակը իբրեւ ժողովրդական դրօշ պարզել ամիրայութեան դէմ։ Յիշեալ վարժարանին ներքին բարեկարգութիւններուն ինքը կը հսկէր մինչեւ Անդրանիկին թողլով արտաքին յարձակումներուն դէմ մաքառիլը։ (Ազգ. Ջոջեր, «Քրիստոսատուր Ղազարոսեան»)։

Նոյն տարին, 1843-ին իսկ, հիմնական բարեկարգութիւններ կ'ըլլան Ս. Սահակեան վարժարանին մէջ, Նոր նոր ուսուցիչներ կը բերուին, Իտալերէն, Ֆրանսերէն, մինչեւ իսկ Անգլիերէն լեզուները կ'սկսին դասախօսուիլ։ Անգլիերէնը Անգլիացիի մը կը յանձնուի։ Վարժարանը կ'սկսի զարգանալ և յառաջդիմել։ Երեք-չորս տարի վերջը արդէն այնքան համբաւ կ'ստանայ դպրոցը, որ 1847 Յունվար 7ի դպրոցական քննութեան հանդէսին ներկայ կ'ըլլան Զիվեր էֆէնտի, Թէրճէման պէյ, Ֆուատ էֆ. և Միւթէրճիմ Մէհմէտ փաշա, բժշկապետ Իսմայիլ էֆէնտի, Մատթէոս Պատրիարք, Հայ իշխաններ և ուսումնական անձեր, ամէնքն ալ ժամանակին աչքառու դէմքեր։ Աշակերտներու յաջողակութիւնը հիացում կ'ազդէ ամէնուն։ Այդ ատենի ժամանակագիր մը վերյիշեալ բոլորը թուելէն ետք կ'աւելցնէ. «Ի յառաջդիմութիւն յիշեալ վարժարանին անդուլ ջանքերն Անդրանիկ Մինէճի, Քրիստոսատուր Ղազարոսեան, և Յարութիւն Թօփքիւփէլի, և Պապա Մերօն» (Ա. Պէրպ. էջ 550)։

1845 Մայիս 5-ին սոսկալի աղէտ մը պատահեցաւ Սամաթիոյ մէջ. հրդեհ մը մոխիր դարձուց 400 տուներ Հայոց, 150 տուներ Յոյներուն, և 160 խանութներ։ Սամաթիան այդպիսի աղէտներ տեսեր է մէկէ աւելի անգամներ։ 1845-ի այդ աղէտէն ետք, մոխիրներու տակէն յարութիւն առած Սամաթիան, ոչ միայն չի լքեր իր Սահակեան ընկերութիւնն ու համանուն վարժարանը, այլ և 6-7 ամիս ետք, 1846 Յունվարին կը հիմնէ «Հայկազնեան ընկերութիւնը», որուն նպատակը կ'ըլլայ դպրոցներու համար աժան դասագիրքեր տպել և հաստատել մատենադարան։ Այս չարքաշ և անվհատ ժողովուրդը հիացում կը պատճառէ ինծի. ամէն սահմռկեցնող աղէտէ ետք վերապրեր է ան, չէ թողուցեր իր գեղեցիկ ձեռնարկներն ու իտէալները և նոյն իսկ նոր ժեստեր, յառաջդիմական նոր քայլեր է առեր։ 1852 Յուլիսին նման հրդեհ մը մոխիր դարձուցեր է Սամաթիացի Հայերու 1000 տուներն ու 100 խանութները, բայց այս ժողովուրդը չէ լքեր իր կրթական յարկերը, իր դպրոցի սանուց թերթը «Բուրաստան»ը հազիւ մէկ երկու ամիս դադրէ ետք վերստին հրատարակեր է, միեւնոյն տարին իսկ հիմնուեր է իր դպրոցին մէջ «Թանգարան և Ընթերցարան»։ 1866ին նոյն աղէտաւոր հրդեհը լափեր է Սամաթիոյ սիրտը նոյն իսկ, իր եկեղեցին ու դպրոցը, բայց այս կենսունակ ժողովուրդը գրեթէ մի միայն իր սեփական ոյժերով կառուցեր է այժմու շքեղ շէնքը Ս. Գէորգ եկեղեցին, իր դպրոցները, հիմներ է թանգարանական, ուսանողական ընկերութիւններ, որոնցմէ մին կը տեւէ մինչեւ այսօր «Ս. Սահակեան Սանուց Ընկերութեան» հետ զուգորդուած։

Եւ սակայն Սամաթիան միայն ինք իր մէջ չէ ամփոփուած. Վառած լոյսը գրուանի տակ պահել չէ ուզեր և չի [illegible]։ Յառաջդիմական ամէն շարժում իր արձագանքը կ'ունենայ իր շրջա-

վարին մէջ։ Սամաթիան այդ տեսակէտով ալ ունի իր դերը։ Անոր վարժարանի աշակերտները կ'սկսին դասախօսել ուրիշ վարժարաններու մէջ։ Ս. Փրկչի Ազգ. Հիւանդանոցի վարժարանը Սամաթիացի ուսուցիչներու ասպարէզներէն մէկն է. 1852ին Ս. Սահակեան վարժարանի սաներ Ս. Փրկչի մէջ կը դաստիարակէին 209ի չափ աշակերտներ։ Աւետիս Տ. Սահակեան, Քրիստոստուր Ղազարոսեան, Փասքալ Թիւլեան, Արիստակէս քհնյ. Մամբրէեան և ուրիշ շատեր կ'ըլլան ուսուցիչ Ս. Փրկչի մէջ, Սամաթիա, Սկիւտար և այլուր, նշանաւոր կը հանդիսանան իրենց հայկաբանութեամբ, թուադիտութեամբ, անգլիերէնագիտութեամբ եւայլն։

Այս վարժարանի սաները, ինչպէս Սամաթիայի ժողովուրդը առհասարակ, կը նետուին ազգային կեանքի ու պայքարի մէջ։ Սահմանադրական կարգերու հաստատման ջանադիր ու պաշտպան կը դառնան։ Օգսէն Խոճասարեան այդպիսիներէն մէկն է. «իր ժամանակի Զոհրապն է ան», ինչպէս գրել կուտար ինծի Սամաթիացի անձնաւորութիւն մը։

Անկարելի է նմանապէս Ղազարոսեանի մէկ ուրիշ անձնուէր ու հայրենասէր ձեռնարկը չյիշատակել հոս։ «Անձնուէր ընկերութիւնն» է այդ։ Այս մեծ ընկերութիւնը հիմնուած 1847էն իսկ, նպատակ ունէր փառաւոր Հայուն կրթութիւն տալ, դաստիարակել, գրել կարդալ սովրեցնել բնակիչ գաղթական Հայերուն։ Այս ընկերութիւնը, որուն հոգին էր Քրիստոստուրը, տեւեց մինչև 1890 եւ ունեցաւ իր մասնաճիւղերը գաւառին մէջ։

Յիշենք կարեւոր կէտ մըն ալ և վերջացնենք։

«Բուրաստան» Սամաթիոյ կրթական անցեալ կեանքին մէջ նկատելի երեւոյթ մըն է։ Սահակեանի սաներուն երկուէկէս տարուան հրատարակած այդ ամսաթերթը, հակառակ իր աշակերտական ու բանական արտադրութիւններուն, իր մէջ կը ցոլացնէ կրթական առողջ գաղափարներու փունջ մը, որը անշուշտ պատիւ պիտի կրնար բերել ո և է ուսանողական հրատարակութեան։

Ժամանակին «Բազմավէպ» ամսագրի նմանողութեամբ խմբագրուած թերթ մըն է ան, որ ազդակ մը եղած է իր սաներու գաղափարները զարգացնելու համար։ Հոն աշակերտական գրութիւններ կան որ կրնան դասեր պարունակել արդի սերունդին ու ծնողներուն։ «Բուրաստան», Սամաթիոյ կրթական գեղեցիկ շարժումին կոթողն է։ Անոր հետ մէկտեղ Սահակեանի գրադարանն ու թանգարանը, Սահակեան Ընկերութիւնն ու անոր գեղապանծ նպատակը, լաւագոյն յուշակերտներն են Սամաթիոյ անցեալ սերունդին, և անոր գծած ուղին հիներէն թողուած հետքն է սերունդին։

ԳԷՈՐԳ-ՄԵՍՐՈՊ

ՆՈՐՕՐԻՆԱԿ ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Զարմանքով կը լսուի թէ վերջերս կարգ մը իթթիհատական Թուրք վաճառականներ կարծես խօսք մէկ ըրած՝ իրենց վաճառատանց մէջ պաշտօնավարող հայերը ճամբու կը դնեն պատրուակելով հրապարակի «վրիգը»։

Այսպէս, Սուլթան Համամ Սէլանիկցի Իպրահիմ էֆ. իր վաճառատունէն կը կը ճամբէ հաւատարիմ և միանգամայն գործունեայ հայ պաշտօնեան պրն. Գրիգոր Բալուեանը, դարձեալ Սուլթան Համամ Ռօզա խանի մէջ Սէլանիկցի վաճառական Ալի և Շէմի էֆէնտիները ճամբու կը դնեն վաճառատան մէջ ծառայող Եալովայի Մէջիդիւղցի Կարապետ Պաղտասարեան անուն ազնիւ երիտասարդը, ինչպէս նաև Միհրան անուն հայը, նոյնպէս Մարպուճըլար վաճառական Կիրիտցի Իպրահիմ Ֆագըլ էֆ.ն կը ճամբէ իր վաճառատան գործակատարը միակ հայ պաշտօնեան իր վաճառատան, հակառակ անոր՝ փորձ, ուղղամիտ և գործունեայ ըլլալը խոստովանելուն. դարձեալ Իսքէնտէր Պօղազին Դավաֆիէլէ վաճառական Սէլանիկցի Թուրք մը՝ իր պաշտօնէն կ'արձակէ հաւատարիմ հայ պաշտօնեան Ռօտոսթոցի Թադէոսը և ասոնք տեղի կ'ունենան սա մէկուկէս ամսուան ընթացքին մէջ, արձակուող պաշտօնեաներու վկայութեանց համաձայն վերոյիշեալ Թուրք վաճառականները բոլորն ալ իթթիհատական են, և ամէնքն ալ առեւտրական հրապարակին վրայ կարեւոր տուներ են և նիւթական անձկութեանց ենթարկուած չեն, միեւնոյն ատեն իրենց այդ հայ պաշտօնեաները շատ համեստ գումարով մը կը ծառայէին եղեր, յետոյ կայ զարմանալի պարագայ մը այն թէ՛ նոյն վաճառատանց մէջ գտնուող հայ և հրէայ պաշտօնեաներէն ոչ ոք արձակուած չէ։

Ա՛դ դիւրին է ըմբռնել թէ անոնք հայրենասիրական... գեղեցիկ զգացումով մը կատարած են իրենց պարտականութիւնը — ըստ իրենց ըմբռնումին։

Թէև հայերն ալ քրիստոնեայ են, ինչպէս որ քրիստոնեայ են պալքանեան տէրութիւնները, բայց արդեօք կը մոռնա՞ն թէ հայերն ալ այս երկրին մէջ օսմանցի են և Սահմանադրական. — Թերեւս իրենցմէ քիչ մըն ալ աւելի —, կը մոռնա՞ն արդեօք հայ երիտասարդներու զոհաբերութիւնը պատերազմի դաշտին վրայ, վերջապէս կը մոռնա՞ն արդեօք թէ հայոց կը պարտին այսօրուան ազատութիւնն ու սահմանադրութիւնը, իրենք կ'ըսէին զայս չորսուկէս տարի առաջ, հիմա ի՞նչ շուտ մոռցան։

Արդէ՞օք հայերն էին ցոյցերով և պատերազմ կ'ուզենք աղաղակներով երկիրը այս վիճակին հասցնողը թէ...։

Արդէ՞օք նոյնքան պատերազմ Թուրք վաճառատանց մէջ պաշտօնավարող այդ հայերը միւսիւ Վէնիզէլոսի և միւսիւ Կէշոֆի հետ յարաբերութեա՞ն մէջ էին, անոնք ի՞նչ դեր և ի՞նչ առնչութիւն ունէին ներկայ պատերազմին հետ որ նորօրինակ և աննախընթաց վրէժառութեան կը դիմեն յանկարծակի կերպով վեց դիրը գնելով պարկեշտ և ընտանիքի տէր այդ պաշտօնական օսմանցի հայերուն, առանց կանխաւ իսկ տեղեկացնելու որ իրենց համար զբաղում մը գտնեն։ Պատճա՛ռ, որովհետեւ անոնք պալքան. տէրութեանց հաւատացող Քրիստոսի կը հաւատան։ Կը հարցնեմ, ի՞նչ ընեն հիմա այդ խեղճերը հրապարակի սա անձուկ շրջանին, ո՞ւր դիմեն, և ինչպէ՞ս ապրին։

Արդեօք հին օրերո՞ւն կը վերադառնանք, որովհետեւ 95—96 թուականներուն ալ խեղճ Հայերուն հետ այսպէս վարուեցան Ապտիւլ Համիտի հայահալած քաղաքականութեամբ։

Բարեբաղդաբար ներկայ կառավարութիւնը բուն առումով հայրենասէր տարրերէ կազմուած է. «Թագալար» եթէ անցեալ տարուան իթթիհատական կառավարութիւնը ըլլար գործի վրայ, ապահովաբար կառավարական քրիստոնեայ պաշտօնեաները միեւնոյն վիճակին պիտի ենթարկուէին։

Ո՛վ իթթիհատական վաճառականներ, ձեր այս ընթացքը խարտնակ հայրենասիրութիւն է եւ օսմանցիութեան ծուռ իմբռնում։

Շովէնութիւնը չափ մը ունի, իսկ այդչափը արդարեւ ցաւալի է։

Ճշմարիտ Օսմանցի Հայ մը
Յ. Մ. ԱՄԻՐԵՆՑ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«Թանին»ի երէկուան թիւին մէջ Լութֆի Ֆիքրի պէյ հետեւեալը կը գրէ «Արեւելեան Նահանգներ»(*)ու բարեկարգութեան մասին.—

«Գոհունակութեամբ կը տեսնենք որ կառավարութիւնը սկսաւ զբաղիլ Հայաստանի բարենորոգումներու խնդրով։

Մեր վաղեմի մէկ գէշ սովորութիւնն է չշարժիլ մինչև որ հաւկիթը դուրս ելլելու վիճակին չգայ։ Շնորհակալ ըլլալու է որ այս անգամ ատանկ չի պատահիր։ Ի հարկէ խելացութիւն է Հայաստանի խնդիր մը չծնած և անոր համար ալ այս կամ այն տէրութեան հետ վէճ չծագած բարեկարգութիւն անունով ինչ որ պիտի ընենք այժմէն ընել լմնցնել և մեր տան դուռը փակ պահել ու տան մարդոցմէն դուրսը ոչ մէկ զգացուութիւն հանել տալ։

Քանի մը օր առաջ «Իգտամ»ի արտասահմանեան թղթակիցին կողմէ Վիէննայէ ղրկուած երկու նամակներէն մէկուն մէջ խիստ կարեւոր ճառուած մը ուշադրութիւնս գրաւեց։ Յիշեալը Ռումէլիի ներկայ քաղաքական վիճակին վրայ խօսած ատեն կ'ըսէր.— «Եթէ Թէ Հիւսիսային Հիւմէ? փաշայի քննիչութիւնը և անոր հետ միասին գոյութիւն ունեցող վարչական ձեւ մը ըլլար, Ռումէլիի արդի վիճակը չտեսնէինք»։ Կը մաղթեմ որ միևնոյն աղաղակը օր մը Անատոլուի համար չընենք։ Բայց միայն մաղթանք ընելով բաւականանալու չէ։ Ինչ որ պիտի ընենք, պէտք է ժամ առաջ ընել, որպէսզի այսպէս աղաղակելու չստիպուինք։

Լրագիրներու մէջ մեր տեսածին համեմատ կառավարութեան Անատոլուի Արեւելեան նահանգներու մէջ գործադրել ուզած բարենորոգումներու հիմ՝ Խարբերդի, Տիգրանակերտի, Պիթլիսի եւ Բաղէշի կուսակալութեանց Եւրոպացի մը նախագահութեան տակ յանձնաժողով մը ղրկելն է, որուն մէջ պիտի գտնուի նաև քննիչ մը։ Հարկ չենք տեսներ ծածկել, թէ մենք սկիզբէն ի վեր՝ այսպիսի քննիչով մը սկսող բարեկարգութենէն ոչ մէկ բան կրցած ենք հասկնալ։ Այսպիսի բաներէն հիմնական արդիւնքներ յառաջ չի կրնար գալ։ Ի՞նչ մը գացեր է, հետն ալ խորհրդական մը և յանձնաժողով մը գտնուեր է, անոնք պաշտօնեաներու վրայ հսկողութիւն ի գործ դրեր են, աս կամ ան ըրեր են, ասոնց բոլորն ալ առժամեայ բաներ են, հիւանդին ցաւերը առժամեայ կերպով մը ամոքելէ զատ բան մը օգտակար չըլլալիք դեղեր են։

Տասը օրի չափ առաջ անգամ մ'եւս ըսինք։ Կառավարութիւնը այսպիսի բարեկարգութիւններու ձեռնարկելէ առաջ պէտք է հիմնական ծրագիր մը յօրինէ։ Վարչական քանի՛ շրջանակներու բաժնել կ'ուզէ Օսմ. երկիրները, և իւրաքանչիւրին վարչութիւնը ի՞նչ կերպով տնօրինելու կը մտածէ։ Մինչեւ որ այս կէտերը չճշդուին, և խնդրոյ առարկայ եղող նահանգներուն ո՞ր շրջանակին մէջ մտնելը չհասկցուի, բարեբար և տեւական գործ տեսնելու հնարաւորութիւն չկայ։

Տանթոնի նշանաւոր մէկ խօսքը մեզի յարմարցնելով պիտի ըսեմ թէ այս երկիրը բարւոք կերպով կառավարուելու համար պէտք եղած առաջին բանը քաջութիւն, երկրորդ՝ քաջութիւն, երրորդ, դարձեալ քաջութիւն է։ Կառավարութիւնը առայժմ միայն չորս կուսակալութեանց համար մասնաւոր վարչութիւն մը յօրինել և հո՞ն փորձել կ'ուզէ։

Ամէնէն առաջ «Ծարք այս նահանգներուն մէջ գոյութիւն ունեցող վարչութիւնը ջնջուած էր ըսելով գործի ձեռնարկելու է և հոն նոր վարչութիւն ու նոր ձեւ մը հաստատելու է։ Վախ և երկմտութիւն ունենալու չէ։ Այսօր այլեւս մաշած հնացած են այն տեսութիւնները թէ «Մենք ապակեդրոնացում չենք կրնար ընդունել, սա կամ նա չենք կրնար ընել» Այս վախերուն և առարկութիւններուն համար չէ՞ որ Ռումէլին այսօր օտար գրաւումին տակ կը տեսնենք։ Անատոլուի համար գոնէ անվեհեր կերպով շարժինք, և ժամանակ չկորսնցնենք։ Մենք զայս կրնանք յուսալ թէ՛ Քեամիլ փաշայի հանրածանօթ կարողութիւններէն և խորունկ փորձառութենէն, և թէ ներքին գործոց նախարարին ուշիմութենէն ու հմտութենէն։

Նահանգներու յոռի վարչութեան պատճառը երկու է։ Այս պատճառներուն մէկ մասը վարչական մեքենային յատուկ թերութիւններն և միւս մասն ալ պաշտօնեաներուն անձերուն վերաբերեալ սխալներ են։ Մենք այսօր այս երկու տեսակ թերութիւններուն բարձումը նպատակող բարեկարգութիւններու պէտք ունինք։ Արեւելեան նահանգներու մէջ քննիչ մը ղրկելը և անոր ալ օտար խորհրդական մը ընկերացնելը, միմիայն սա կրնայ ապահովել որ աւելի վերջ պաշտօնեաները մ'ալ աւելի պատուաւորութեամբ և գործունէութեամբ աշխատին։ Բայց այս կերպով մեքենային հոգիին մէջ եղող սխալները չեն կրնար վերցուիլ։ Օրինակի համար, ենթադրենք որ տեղ մը դատարանական կազմը քննիչին վախցաւ և ջանաց աւելի արդարութեամբ կատարել պաշտօնը, բայց գործադրելիք օրէնքը եթէ այդ երկրին յարմար չէ, ի հարկէ գոհացուցիչ արդիւնքներ չեն կրնար առաջ գալ։

Ի մի բան, չենք կ'աղաչենք կառավարութեան որ հիմնական բան մը ընէ եւ կիսկատար միջոցներով յամպէտս ժամանակ չվատնէ։»

(*) Թուրք թերթեր «Վիլաեաթը Շարգիյէ» (Արեւ. Նահանգներ) կ'ըսեն միշտ Հայաստանի պատմական անունին տեղ։ Կ'երեւի թէ իրենց ջիղերուն կը դպչի Հայաստան բառը)։ Ծ. ԽՄԲ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ահաւասիկ Հայաստանի բարեկարգութեան մասին յօրինուած ծրագրին հիմնական կէտերը.

Ա.— Քառեակ նահանգներուն մէջ պիտի գործադրուին Շէրիի, ելմտական, դատական, զինուորական-վարչային բոլոր օրէնքները որ կ'գործադրուին միւս նահանգներուն մէջ, և կառավարութեան պաշտօնեաներն ալ ընդհանուր օրէնքին տրամադրութեանց ենթակայ պիտի ըլլան։

Բ.— Քառեակ նահանգներուն բարենորոգման համար յանձնաժողով մը պիտի կազմուի և այդ յանձնաժողովին գլուխը պիտի գտնուի ընդհանուր քննիչ մը, որուն օգնական պիտի ըլլայ երկրին վիճակին քաջածանօթ օտար խորհրդական մը։

Գ.— Բարենորոգմանց յանձնաժողովը պիտի բաղկանայ վստահելի և կարող անձնաւորութիւններէ, երեքը Իսլամ, երկուքը Հայ և մէկը Քաղդէացի։ Յանձնաժողովին նախագահը պիտի ըլլայ օտար խորհրդականը, այսինքն ընդհ. քննիչին խորհրդականը։

Դ.— Ընդհ. քննիչը կ'անուանուի Պետութեան կողմէ և պաշտօնանկ չի կրնար ըլլալ առանց խիստ բանաւոր պատճառի։

Ե.— Յանձնաժողովին անդամներն ալ պաշտօնանկ չեն կրնար ըլլալ առանց բանաւոր պատճառի։ Յանձնաժողովին ո և է մէկ անդամը պաշտօնանկ ըլլալու համար պէտք է այս մասին պահանջում ըրած ըլլան Ընդհ. քննիչն ու Յանձնաժողովին անդամներուն մեծամասնութիւնը։

Զ.— Ընդհ. քննիչը իր բոլոր տնօրինութիւնները պիտի ընէ Յանձնաժողովին անդամներուն հետ համախորհուրդ։ Ընդհ. քննիչը այս որոշումները պիտի հաղորդէ կուսակալներուն, որոնք անմիջապէս պարտաւոր են գործադրել։ Պաշտօնեայ նախարարութիւններն ալ անմիջապէս հարկ եղած տնօրինութիւնները պիտի ընեն ընդհ. քննիչին տեղեկագրութեան վրայ, այսինքն Ընդհ. քննիչին տեղեկագրութիւնները անյապաղ պիտի գործադրուին։

Է.— Ընդհ. քննիչը իրաւունք ունի անմիջապէս պաշտօնանկ ընելու իր իրաւասութեան ներքև գտնուող պաշտօնեաները։ Ընդհ. քննիչը ի հարկին պիտի կրնայ պահանջել Շէրիի պաշտօնեաներուն պաշտօնանկութիւնը Շէյխիւլ-Իսլամութենէն, իսկ Իրատէով կարգուած պաշտօնեաներուն հեռացումը՝ ներքին գործոց նախարարութենէն։

Ը.— Ընդհ. քննիչն ու յանձնաժողովին անդամները ուզած ատեննին պիտի կրնան շրջիլ քառեակ նահանգները։ Յանձնաժողովին որոշմամբ՝ իր ո և է մէկ անդամը ալ պիտի կրնայ քննութեան ելլել ուզած ատենը։ Յանձնաժողովը ազատ է ուզած քննութիւնը կատարելու։

Թ.— Ահաւասիկ թէ ծրագիրը ի՞նչպէս կը սահմանէ յանձնաժողովին պարտականութիւնները։

1.— Լուծել Հայերուն և Քիւրտերուն միջև գտնուած հողային խնդիրները, արդարութեան սահմանին մէջ, և երկու կողմերէն ո և է մէկուն դժգոհութիւն չպատճառող նշանակով։

2. Հայ և Քիւրտ համերաշխութիւն գոյացնել, այս երկու տարրերուն միջև գտնուած թիւրիմացութիւնները բառնալով։

3.— Բոլոր ժողովուրդին մէջ հաւասարութեան սկզբունքը, ոստիկանութիւնն ու ոստիկան զօրքը վերակազմել, անդորրութեան համար միջոցներ տնօրինել, իւրաքանչիւր անհատի իրաւունքներն ապահովել, դատական կազմը բարենորոգել, դատավարութիւններն արագօրէն կատարել տալ, հուգուգի ու պատժական դատերը արագ վերջացնել, հաղորդակցութեան միջոցներ ու ճամբաներ հաստատել արագօրէն ու աժան կերպով, երկրագործութեան և անասնաբուծութեան զարկ տալ, ճարտարարուեստը զարգացնել, արդիւնաբերութեան միջոցներուն շահագործման հոգ տանիլ, նախակրթութիւնը վերակազմել, Պետական տուրքերու բարւոք գանձման միջոցներ հաստատել, Պետական գանձուն իրաւունքներն ապահովել և այս մասին պէտք տեսնուած միջոցներն տեղեկագրել ելմտից նախարարութեան, վաչկատուն Աշիրէթները հաստատուն բնակութեան վարժեցնել, զանոնք երկրագործութեամբ զբաղեցնելով, Անտառապաններ և գիւղերու պահնորդներ հաստատել։

Ժ.— Ընդհ. քննիչին հրամանները գործադրել տալու պարտաւոր են կուսակալ, զինուորական հրամանատար, ոստիկանութիւն և ոստիկան զօրք։

ԺԱ.— Քառեակ նահանգներուն հասոյթները պիտի յատկացուին այդ նահանգներուն հանրային ձեռնարկներուն, կրթութեան, երկրագործութեան և ճարտարարուեստներուն։ Իւրաքանչիւր նահանգ պիտի ունենայ իրեն յատուկ ելմտացոյցը։

ԺԲ.— Երբ այս քառեակ նահանգները այս բարեկարգութեանց գործադրմամբ միւս նահանգներուն վիճակին հասնին, այն ատեն ներկայ ծրագիրը պիտի դադրի գործադրութենէ և յիշեալ նահանգներն ալ երկրին ընդհանուր նահանգային օրէնքին համեմատ պիտի կառավարուին։

ԺԳ.— Ընդհ. քննիչին և յանձնաժողովին անդամներուն պաշտօնավարութեան պայմանաժամն է հինգ տարի։ Սակայն այս պայմանաժամը կրնայ նորոգուիլ և կամ թէ յանձնաժողովին անդամներուն տեղ ուրիշներ կ'անուանուին։

ԺԴ.— Ընդհ. քննիչը պիտի ստանայ 20,000 ղրշ. ամսաթոշակ, իսկ օտար խորհրդականն և յանձնաժողովին անդամները պիտի ստանան տասը հազարական ղրշ. ամսաթոշակ։

ՆԱՒԱՄԱՐՏԸ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՀԵԼԼԷՆՆԵՐԸ

Արդէն օսմ. կառավարութեան զեկոյցէն գիտենք թէ նաւամարտին արդիւնքը ի՞նչ եղաւ. Բայց հետաքրքրական է աչքի առջեւ ունենալ նաև թշնամիին, Յունաստանի, պաշտօնական տեղեկագիրը, թէ ի՛նչքան հեռաւորութիւն կայ երկուքին միջեւ, եթէ Թուրք թերթերուն ըսածին պէս, Հելլէնք ո՛րքան կը հեռան ճշմարտութենէն.

Բարիզի հելլէն դեսպանատունը հետեւեալը հաղորդեց Ֆրանսական մամուլին, ինչպէս նոյնը հրատարակութեան տրուեցաւ նաև Եւրոպայի ուրիշ մայրաքաղաքներուն մէջ.—

Հեռագիրը արեւագրութեամբ հաղորդուած է հելլէն նաւատորմին հրամանատար Գունտուրիօթիսի կողմէ ուղղակի Լէմնոսէն.

ԼԷՄՆՈՍ, 17 դեկտ.

Այս առտու (անցեալ Կ.) ժամը 8.20ին երբ մեր նաւատորմիղը պտոյտ կը կատարէր Իմպրոս կղզիին հրուանդանին՝ Քէֆալօսի և Կէլիպօլուի Թերակղզիին ծովեզերքին միջեւ, նշմարեցինք որ թշնամի նաւատորմիղը դուրս կ'ելլէր Տարտանէլէն։ Ժամը 9ին, 17 քիլոմէթր հեռաւորութենէ մը, աղեկ մը ճանչցանք զայն։ Կը բաղկանար «Թօրղութ», «Պարպարոսա», «Մէսուտիէ», «Ասարը Թէվֆիք» զրահաւորներէն, «Համիտիէ»ի նըմանող ուրիշ յածանաւէ մը և վեց ուրիշ թորփիլահալածներէ։ Զորս զրահաւորները ուղղուեցան դէպի աջ Սէտիւլպահիր ծովեզերքին երկայնքէն։ Անմիջապէս ձախ դարձուցինք մեր ղեկը և գացինք անոնց վրայ։

Երբ տասներկու քիլոմէթր հասանք, թշնամին կրակի սկսաւ։ Ժամը 9.25ին սկսանք պատասխանել։ Եւ տասը վայրկեան վերջ մեր ծովակալ-մարտանաւը «Աւէրօֆ» նաւատորմին մնացեալ մասէն բաժնուելով, մինչև 2900 մեթր յառաջացաւ Թուրք ծովակալ-մարտանաւին, մինչ մեր միւս զրահաւորները կը մօտենային 4100 մեթր։ Թշնամիին ծովակալ-մարտանաւը, «Աւէրօֆ»ի բուռն կրակին առջեւ 180 աստիճան աջ դարձաւ և դէպի նեղուցը ուղղուեցաւ,

«Աւէրօֆ» չկրցաւ թշնամին հալածել աւելի հեռուն, որովհետեւ արդէն մտած էինք Տարտանէլի բերդերուն շրջանակին մէջ, անոնք կրակ կ'ընէին մեր վրայ։ Ժամը 10 ու կէսին, ամբողջ թշնամի նաւատորմը ապաստանեցաւ նեղուցին ներսը, ուր անհետ կ'ըլլար։ Շարունակեցինք յածիլ Տարտանէլի առջեւ մինչեւ կէս օրէն վերջ ժամը 2։

ուելը։ Մեր մարտանաւերը ո և է վնաս չկրեցին եթէ ոչ քանի մը անկարեւոր քայքայումներ Աւէրօֆի կամուրջին վերի մասերուն վրայ, որ ամբողջ թշնամի նաւատորմին կրակներուն նպատակ ընտրուած էր։ Կռուի միջոցին Բաղինչարիս ենթասպան, Աւէրօֆի նշանացոյցներուն պաշտօնեան էր, սպաննուեցաւ։ Մամուռիս, 2 ենթասպայ և 4 նաւազ (Աւէրօֆէն) թեթեւապէս վիրաւորուեցան, ինչպէս նաև Սբեցիա յածանաւէն նաւազ մը։ Մեր սպաներն ու նաւազները անդրդուելի արիութիւն մը ցոյց տուին։ Թնդանօթները կ'արձակէին կեցցէներ աղաղակելով։ Զրահաւորներուն ռազմական ճըշգութիւնը հիանալի էր։

ԳՈՒՆՏՈՒՐԻՕԹԻՍ

⁂ Աթէնքի հեռագիրներուն հակառակ, ճշմարտութիւնը կ'երեւի օսմ. կառավարութեան հետեւեալ պաշտօնական նոր զեկոյցին մէջ.—«Թշնամի նաւատորմին մասին ստոյգ տեղեկութիւն առնելու համար օսմ. նաւատորմին կողմէ կատարուած յարձակողական հետազօտութեան ատեն Պօղճա Ատասի (Թէնէտոս) և Իմպրոս կղզիին միջեւ 6 կտորէ բաղկացեալ թշնամի նաւաբաժին մը հանդիպուեցաւ և անոր վրայ կրակ բացուելով ետ մղուեցաւ։ Հելլէն ընդհանուր զրահաւորն ալ նեղը հնալուն վրայ ստիպուեցաւ փախուստ տալ։ Պօղճա Ատասի մօտենալով հելլէն դիրքերուն և դրօշին վրայ կրակ բացուեցաւ, ու նոյն միջոցին երեւան եկող հելլէն ուրիշ նաւատորմիղի մը հետ տասը չորս հազար քայլ հեռաւորութենէն կրակ փոխանակուեցաւ, ու տեսնուեցաւ որ թշնամին կը զգուշանայ մօտենալ։ Ժամանակը ուշացած ըլլալուն պատճառաւ նաւատորմը առանց հնասի ենթարկուելու ողջ առողջ վերադարձաւ. հեռաւորութիւնը աւելնալուն համար թէև կարելի չեղաւ ստուգել թշնամիին կորուստները, սակայն հետազօտութիւն կատարելու նպատակը կատարելապէս յաջողութիւն ունեցաւ, ինչպէս որ կը հասկցուի կայս. նաւատորմի փոխ հրամանատարութենէն եկած դեկտ. 9 թուակիր հեռագիր մը։»

⁂ Պատկանեալ իշխանութեան եկած հեռագիրներէ կը հասկցուի թէ երէկ առտու յածանաւ մը և երեք Թորփիլանաւէ բաղկացեալ թշնամի նաւաբաժին մը կը երեւցեր են Սարոսի ծոցին մէջ Տէտէ Աղաճի ուղղութեամբ։

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԺՈՂՈՎԸ

(ՍՐԷՆ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՍԻՐՈՊԵԱՆ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

ԼՈՆՏՈՆ, 19 Դեկտ.

Թէեւ պաշտօնապէս բան մը չենք գիտեր օսմ. կառավարութեան պատասխանին վրայ, Կ. Պոլսէն ստացուած հեռագիրները իբրեւ ճիշտ կը նկատուին, այն մասին թէ օսմ. կառավարութիւնը հաւանած ըլլայ Յունաստանի հետ բանակցիլ առանց պահանջելու որ այս վերջինը զինադադարը ստորագրէ, բայց միեւնոյն ատեն քանի մը վերապահումներ ըրեր է։ Ի՞նչ կրնան ըլլալ այս վերապահումները։ «Թայմզ»ի Թղթակցին մէկ հեռագրին նայելով, որ գործակալութեանց հեռագիրներէն ալ կը հաստատուի, Թուրքիա կը պահանջէ որ Էտիրնէ պարէնաւորուի։ Պուլկար պատուիրակութիւնը, որոնց այս տեղեկութիւնը հաղորդուեցաւ այս առաւօտ, ամէնքն ալ մեծ ուժգնութեամբ հաստատեցին թէ չեն կրնար իրաւախոհ ըլլալ այդ կէտին վրայ։ Ընդհակառակն, եթէ Թուրքիա պահանջէր որ բանակցութեանց միջոցին Յունաստան պատերազմական գործողութիւններէն ձեռնպահ ըլլալ և նոր կղզիներ չգրաւէր, դաշնակիցները հաւանաբար այս կէտին վրայ նուազ անիրաւախոհ պիտի ըլլային։

Գալով դեսպաններու ժողովին, պաշտօնական շրջանակներու մէջ միեւնոյն վերապահումը կը շարունակեն։ Սակայն ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ գործերը գէշ չեն երթար։— Առանց պաշտօնական գաղտնիքը մատնած ըլլալու, կ'ըսէր երէկ ինծի պաշտօնական անձնաւորութիւն մը, կրնամ ըսել ձեզի թէ մինչև հիմա դեսպանական ժողովը հաշտութեան ժողովէն աւելի լաւ գործ տեսաւ։ Դրեթէ ստոյգ է որ Աւստրիա պիտի չհակառակի Սերպիոյ փափաքին՝ տնտեսական նաւահանգիստ մը ունենալու Ադրիականի վրայ, չեզոքացուած Ալպանիոյ մէջէն, մեծ տէրութեանց երաշխաւորութեան տակ։ Գալով Ալպանիոյ սահմանագլուխի ճշդումին, իրազեկ աղբիւրէ կ'իմանամ որ խնդրոյն ամենէն զուտ հանգամանքը վերցնելու համար ամենէն լաւ միջոցն է այդ սահմանագլուխին ճըշդումը յանձնել Խառն Յանձնաժողովներու, որոնք պաշտօն ունենան մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարելու շահակից ժողովուրդներու մէջ։ Չեմ գիտեր թէ կղզիներու խնդրոյն վրայ խօսք դարձա՞ւ թէ ոչ։ Միայն թէ գիտնլի է որ հելլէն շրջանակներու մէջ քիչ մը մտահոգութիւն կը տիրէ, և այժմէն սկսած են խօսիլ կղզիներուն կողմէ Յունաստանին տրուելիք արդար բաժինին վրայ։

Մինչ այս մինչ այն, Շքոտրայի Թուրք պահակազօրքը կը յամառի մերժել զինադադարը և բերդաքաղաքին շուրջ շարունակական յարձակումներ կը մղէ։ Թուրք զօրագունդ մը երեք վաշտէ և թնդանօթներէ բաղկացեալ, յառաջացաւ դէպի Տրին գետը տասը քիլոմեթր դէպի հարաւ, այդ գետէն անցնելու և Միրտիթներուն հետ միանալու համար։ Թուրքերը յաջողեցան անցնիլ Տրինէն և հասան մինչեւ Բրիթաւլի գիւղը, զոր կրակի տուին։ Սերպերը, Ալէսիոյէն օգնական զօրք առնելով, ուժգնութեամբ յարձակեցան Թուրքերուն վրայ, որոնք նահանջելով պարտաւորուեցան Տրին գետին միւս կողմը երթալ կրկին։ Յայտնի չէ սպաննուածներուն և վիրաւորներուն թիւը։ Թուրք հրետանին յարձակեցաւ Գարատաղցիներուն դիրքերուն վրայ Շքոտրայի շուրջ, բայց ապարդիւն։

Լոնտոն 20 դեկտ.— Հաշտութեան պատուիրակներու երէկ իրիկուան ժամը չորսուկէսին գումարած ժողովը, միայն քանի մը վայրկեան տեւեց։ Պ. Վէնիզէլոս, առաջին նիստին մէջ որոշուած այբուբենական կանոնին համեմատ, կը նախագահէր։ Նախապէս կարդացուեցաւ երեքշաբթի օրուան նիստին ատենագրութիւնը։ Յիշենք որ յիշեալ նիստը յետաձգուեցաւ օսմ. պատուիրակներու իրաւասութիւնները անբաւական ըլլալուն պատճառաւ։ Անոնք Պուլկարներուն Սերպերուն և Գարատաղցիներուն հետ բանակցելու արտօնուած էին բայց Յոյներուն հետ՝ ոչ։

Րէշիտ փաշա ոտքի ելաւ այն ատեն, և անմիջապէս յայտարարեց թէ երեքշաբթի օրուան նիստէն վերջ, հեռագրով իր կառավարութենէն նոր հրահանգներ պահանջած էր, և թէեւ հեռագրական համառօտ պատասխան մը ստացած էր, բայց ատիկա բաւական չէր թոյլատրելու որ իրենք բանակցութիւնները շարունակէին, և այդ պայմաններու տակ, անհրաժեշտ էր սպասել Լոնտոն ժամանումին մասնաւոր սուրհանդակի մը որ մանրամասն հրահանգներ և նոր վաւերաթուղթեր պիտի բերէ։ Րէշիտ փաշա վերջացուց իր խօսքը ըսելով թէ յիշեալ սուրհանդակը երեքշաբթի իրիկուն Պոլսէն մեկնած ըլլալով, կը յուսացուի թէ ուրբաթ իրիկուն կամ շաբաթ առտու Լոնտոն հասնի։

Հակառակ երէկ շրջան ընող կարգ մը զրոյցներուն, որոնց համեմատ իբր թէ պատուիրակներու մէկ մասը բողոքած է այդ յապաղման դէմ, ո և է միջադէպ տեղի չէ ունեցած ներկայիս։

Պ. Վէնիզէլոս պարզապէս ժողովին առաջարկեց նիստը յետաձգել մինչեւ շաբաթ իրիկուան ժամը չորսը, ինչ որ միահամուռ կերպով ընդունուեցաւ։ Ժողովը ցրուելէն առաջ, Պ. Տանէֆ սակայն պատուիրակներուն ուշադրութիւնը հրաւիրեց մամուլին մէջ երեւցած անզգուշապահութիւններու մասին և յիշեցուց անոնց թէ ժողովին խորհրդակցութիւնները պէտք է խիստ կերպով գաղտնի պահուին։

Բանակցութիւններու նոր յապաղումը բազմաթիւ մեկնութիւններու տեղի կուտայ։ Րէշիտ փաշա յայտարարեց որ Լոնտոնի օսմ. պատուիրակներուն նոր հրահանգներ բերող մասնաւոր սուրհանդակը երեքշաբթի մեկնած է Պոլսէն։ Ժողովը կէսօրէն կէս ժամ վերջ վերջացած ըլլալով, առանց Պոլսոյ և Լոնտոնի ժամերուն տարբերութիւնը նկատի առնելու, կը կարծուի թէ Թուրք կառավարութիւնը այդ առթիւ ուշացած չէ։ Բայց պալքանեան պատուիրակները, պատերազմին պատճառով Արեւելեան երկաթուղիի երթեւեկութեանց անխուսափելի յապաղումները նկատի ունենալով, շատ կը կասկածին մասնաւոր սուրհանդակին ուրբաթ իրիկուն ժամանելուն մասին։

Կրնա՞նք հաւատալ թէ բոլոր այդ յապաղումները պատահականութեան արդիւնք պիտի ըլլան։ Թուրքերու մտքին եղած ամէնէն անճիշդ բացատրութիւնները երբեմն հաւանական կը դառնան, և թէ քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաստատուի այն տպաւորութիւնը թէ ատոնք սիսթէմաթիք յապաղումներ են։ Կարգ մը խօսուածներուն նայելով, զանոնք պէտք է վերագրել Երիտ. Թուրքերու ազդեցութեանը, որոնք թերեւս մէկ քանի օրուան մէջ վերստին իշխանութեան գլուխ անցնիլ յուսալով, կ'աշխատին բանակցութիւնները յետաձգել։ Ուրիշներ կը կարծեն թէ այդ ձգձգումները առաջ կուգան Թուրքերուն մնացած այն ծածուկ յոյսէն թէ շուտով Աւստրիոյ և Սերպիոյ միջև պատերազմ պիտի սկսի, ուրկէ իրենք օգուտ պիտի քաղեն։

Այդ պայմաններով, հետզհետէ այն համոզման կուգան թէ առանց վերստին պատերազմը սկսելու և կամ առանց տէրութեանց միջամտութեան կարելի պիտի չըլլայ վերջնական լուծում մը յանգիլ։

ԹՈՒՐՔԻԱ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ Վ.ՍԻՐՍԵՍԻՆ ՆՈՒԶԼ

Պոլսէն 20 Դեկտ. Թաւօվ կը հեռագրեն «Թանին».— Ամենահաւաստի պաշտօնական աղբիւրէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները առի. կառավարութիւնը վճռականօրէն կը հաստատէ թէ Թուրք նաւատորմիղը հելլէնականին վրայ մեծ յաղթանակ տարած է։ Նոյնպէս ան կը հաստատէ թէ Եանեայի դիմադրութիւնը առաջին օրուան չափ զօրաւոր է։ Ուրեմն Թուրքիա կը նախընտրէ Յունաստանը Լոնտոնի բանակցութեանց մէջ ընդունելու առանց զինադադարի ստորագրութիւնը պայման դնելու, և եթէ ներկայիս Յունաստան իր կողմէ զինադադարը ստորագրել առաջարկէ, Թուրքիա պիտի մերժէ զայն։

Այս իմաստով հրահանգներ ղրկուած են Րէշիտ փաշայի։

Երկրորդաբար, Րէշիտ փաշայի հրահանգ տրուած է որ կարելի եղածին չափ փութով Էտիրնէի խնդիրը մէջտեղ դնէ, և խզէ բանակցութիւնները եթէ պալ-

…վարները յամառին Էտիրնէի յանձնումը պահանջել։

Ես այս տեղեկութիւնները նոյնութեամբ ձեզի կը հաղորդեմ, առանց կարենալ ճշդելու թէ արդեօք ասոնք վախցնելու համար պլըֆնե՞ր են թէ իրապէս Թուրք կառավարութեան մտադրութիւններուն արտայայտութիւնն են։

ՅՈՅՆԵՐԸ ՄԻՏԻԼԼԻԻ ՄԷՋ

Միտիլլիէն եկած 20 Դեկտ. հեռագրի մը համաձայն, Թուրք զինուորները պաշարուած են Քլաքաթէսի մէջ։ Անձնատըւութիւնը մօտալուտ է։

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎ ՉԵՆ ԳՈՒՄԱՐԵՐ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՒՏԱՆ ԻՐԱՐՈՒ

«Մաթէն» կ'ըսէ թէ Թուրք և պալքանեան պատուիրակները բանակցութիւններու խզումէն խուսափելու համար չատ պարզ միջոց մը խորհած են, այն է խորհրդակցութեանց չսկսիլ։

Իւրաքանչիւր ժամադրութեան, օսմ. պատուիրակները կու գան, կը բարեւեն… կը ժպտին և դուրս կ'ելլեն, երգիչներու պէս։ Երէկ տեսարանը կրկնուեցաւ։

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ

Ելեւմտական նախարարութեան անգլիացի խորհրդական Րիչըրտ Քրոֆորտ անցեալ օր Պոլիսէն Լոնտոն մեկնելու ժամանակ, Բ. Դուռնէն յանձնարարութիւն առած է որպէս զի հաշտութեան բանակցութիւններու ընթացքին ելեւմտական խնդիրներու մէջ Թուրք պատուիրակներուն օգնէ։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԼԻԱԶՕՐՆԵՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄԷՆ ՉԵՆ ՎԱԽՆԱՐ

(«ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

Այսօր Ս. Նիկողոսի տօն է։ Բովանդակ օրթոտոքսութիւնը եղբայրաբար կ'ողջագուրուի, և երէկուան դժուարութիւններն ու վաղուան մտահոգութիւնները մոռնալով կ'ուրախանայ։ Սլաւները և Յոյները այս առաւօտ կրօնական արարողութեան մը ներկայ գտնուեցան։

Ժամը 1ին լիազօրներու մեծամասնութիւնը Սուեթըլընտի դքսուհիին ի պատիւ տրուած հացկերոյթի մը մասնակցեցան։

Անգլիական ազնուապետականութեան աւանդական հաւաքոյթներէն մին եղաւ այդ։ Միայն աչքի զարնող յիշատակելի որ Րէշիտ փաշա Սըթըրլընտի դքսուհիին աջ կողմը բազմած էր։

Հիմա ես դեսպանաժողովին կը հասնիմ։ Դեսպանաժողովը չատ կարճ եղաւ, կարծես չափազանց աշխատութիւնով չարատուորելու համար այդ պարապոյ գեղեցիկ օրը։

Ճիշդ 40 վայրկեան տեւեց այդ դեսպանախորհուրդը, Արդէն այդ կարճ ժամանակամիջոցին մէջ ո և է բան չվճռուեցաւ։ Թուրքերը բաւականացան յայտարարելով որ իրենց տրուելիք հրահանգները տակաւին Կ. Պոլսէն չեն հասած և թէ հաւանական չէ որ ուրբաթ իրիկունէն առաջ հասնին։

Վիճաբանութիւնները յետաձգուեցան շաբաթ իրիկուան։

Պուլկար պատուիրակութեան քարտուղարներէն մէկուն հետ կը խօսէի երէկ։ Քարտուղարը ինծի վստահացուց որ պալքանեան պատուիրակները աշխատութեանց յետաձգուելուն համար ցաւելով հանդերձ չեն զարմացած բնաւ Րէշիտ փաշայի այդ խօսքերը լսելով։

Դեսպանաժողովին յետաձգուելէն առաջ, երեքշաբթի առաւօտ, այս վերջինը ծանուցանելով որ իր կառավարութենէն տակաւին ո և է հրահանգ առած չէ, յստակօրէն կը յայտարարէր թէ կարելի չէ իր ստանալիք պատասխանին օրը որոշել։

Օսմանեան պատուիրակներու պետ Րէշիտ փաշան ցոյց տուաւ իր ստանալիք հրահանգներուն յետաձգման պատճառները։

Տրուելիք հրահանգը նախարարաց խորհուրդին կողմէ խորհրդակցութեան պիտի դրուի, յետոյ Սուլթանին կարծիքը պիտի առնուի այս մասին, Սուլթանը իր զինուորական խորհրդականներուն հետ պիտի խորհրդակցի և բնական է որ այսպէսով գործը կը դանդաղի, Արեւելեան հանդարտութեամբ մը։

Քարլթըն-Օթէլի մէջ հանդիպեցայ օսմանեան պատուիրակներէն ամենէն երիտասարդին, որ դեսպանախորհուրդէն տակաւին ժամ մը առաջ իսկ ինծի յայտարարեց թէ դեսպանախորհուրդը չափազանց կարճ պիտի ըլլայ։ Բայց ես կը պնդեմ։

— Անշուշտ այս մասին ո և է հեռագիր մը առացած էք, ո և է նոր հրահանգ պարզող։

— Կ. Պոլսէն մասնաւոր հեռագիրներ առացանք արդարեւ, որոնք յուսալ կու տային մեզի որ Ցայներուն դեսպանաժողովի անդամակցութեան ընդունելուն փոխարէն զինակիցներուն ո և է պայման մը առաջարկել։

Իմ խօսակիցս Ֆրանսական կրթութիւն ստացած է թէեւ, բայց երբ խնդիրը ուղղակի մը պատասխանելու չուրջ կանգնայ, այն ատեն անհունապէս Թուրք կը դառնայ, ըսելու համար կարծես թէ կեանքը երկար է և թէ մարդ ամէն ատեն միջոցը կրնայ գտնել լուրջ խնդիրներու մօտենալէ առաջ ժամերուն վրայի ծաղիկները քաղելու։ Եւ արդէն վաղը լորտ քաղաքապետին կողմէ Պըքինկէմ պալատին մէջ ընդունելութիւն չպիտի ըլլայ միթէ։

Այս տրուած նիւթին ամէնէն առաջ քողը մը ներկայացուեցաւ մեր և մեր պաշտօնակիցներուն նախորդ ժողովներու անցուդարձերը ճշգրտօրէն նկարագրած ըլլալուն մասին։ Բայց զարմանալի չէ՞ որ ամէնէն աւելի Տանէֆը կը բողոքէ պատուիրակներուն չատ խօսելուն դէմ։

Երէկոյին Լոնտոնի մէջ զրոյց տարածուեցաւ թէ Պ. Վէնիզէլոսի նախագահած դեսպանաժողովին վերջանալու պահուն միջադէպ մը տեղի ունեցած է։ Սէրպերը, կ'ըսեն թէ, յուզուելով մեկներ են խորհրդակցութեանց սրահէն և թէ իրենց դաշնակիցներուն ստիպումին վրայ է որ վերադարձեր են։ Ստոյգ աղբիւրէ քաղած տեղեկութեանց նայելով այս լուրին մէջ յայտնի կ'երեւայ Սերպերուն ջղագրգիռ տրամադրութիւնները։ Այս լուրը զանազան ենթադրութիւններու տեղի տուաւ թէև բայց չեմ կարծեր թէ հարկ ըլլայ այդքան մեծ համամտութիւններ տալու գործին։

Դեսպաններու խորհուրդը որ ո և է յարաբերութիւն չունի հաշտութեան դեսպանաժողովին հետ առ այժմ դադրեցուց իր աշխատութիւնները։ Երեկոյեան դէմ բազմաթիւ դեսպաններ Արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ տեսակցեցան Սըր Էտուարտ Կրէյի հետ։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Լոնտոնէն կը գրեն «Ժուռնալ»ի.—

Սըր Էտուարտ Կրէյի կողմէ հաշտութեան դեսպանաժողովի քարտուղարներու պետ կարգուած Արտաքին գործերու նախարարութեան պաշտօնեան է Մր. Նորմանը։ Մր. Նորման համբաւաւոր լեզուագէտ մըն է և դիւանագիտական պաշտօններ վարած է Գահիրէի, Կ. Պոլսոյ, Վաշինկթընի և Ս. Բեթերսպուրկի մէջ։ Ասկէ զատ բազմաթիւ դեսպանախորհուրդներու և ի մասնաւորի նաւային սպառազինութեանց միջազգային յանձնաժողովին քարտուղարութիւնը վարելով հաշտութեան դեսպանախորհուրդներու ներքին կանոնագիրներու կազմութեան գործին մէջ փորձառութիւն ձեռք բերած է։

ՍԵՐՊ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԸ ՍԱԼՈՆԻԿ

«Պերլինէր Նոյէսթէ Նախրիխթէն» հետեւեալը կը գրէ.—

Սերպ սաւառնորդ Ակազանոֆ բազմաթիւ անգամներ Ակիւպի վրայ վերելք մը կատարեց իրեն հետ ունենալով Սերպիոյ գահաժառանգ իշխան Ալեքսանտր Քարաժորժէվիչը իբրև անցորդ։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻԻ ՄԸ ԿՏԱԿԸ ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԻՆ

«Ժուռնալ»ի Քարլսրուհէի թղթակիցը հետեւեալը կը գրէ իր թերթին.— Լայբցիկի բարձրագոյն դատարանը վերջերս ինքնատիպ պայմաններու ներկայացած այլանդակ դատ մը կարգադրեց։ Ասկէ երկու տարի առաջ Զէօրէր անուն ինք նաւիս ծերունի մը իր բոլոր հարստութիւնը 130,000 ֆրանք կտակած էր նախորդ Սուլթան Ապտիւլ Համիտի որպէս զի այս վերջինը Կ. Պոլսոյ մէջ համաշխարհային խաղաղութեան նուիրուած տաճար մը կանգնէ։ Կտակատարը կը մոռնար որ աղքատ եղբօր աղջիկ մը ունէր։ Աղջիկը յարձակեցաւ կտակին վրայ և կտակին իրագործումը անկարելի դարձնող կտակային տրամադրութեան մը վրայ հիմնուելով զայն անարժէք հռչակեց։ Դատարանը սակայն այդ կտակային տրամադրութիւնը չեղեալ նկատեց և ընդհանուրին զարմացումին մէջտեղ օրինաւոր հռչակեց այս կտակը և մերժեց բողոքարկուին առարկութիւնները։ Նախորդ Սուլթան Ապտիւլ Համիտ ուրեմն տէ՞ր պիտի ըլլայ այդ 130,000 ֆրանքին։ Ինչ պիտի ըլլայ։ Բարձրագոյն դատարանին այդ որոշումը բուռն քննադատութիւններու տեղի տուաւ։

ՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՆԱԿԷՆ ՍԱՒԱՌՆՈՐԴԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն «Թայմզ».—

Տօքթ. Քոնսթանթին որ իբրև սաւառնորդ կը ծառայէր պուլկար բանակին մէջ, մեռաւ Չաթալճայի մէջ իր ստացած վէրքին հետեւանքով։ Սաւառնորդ Քոնսթանթին զինադադարին կնքուած իրիկունը օսմ. դիրքերուն լուսանկարը առնելու համար թրքական գիծերուն վրայ չատ ցածէն թռչելու միջոցին թրքական գնդակէ մը վիրաւորուեցաւ թէև բայց յաջողեցաւ պուլկարական գիծին վրայ ցամաք ելլել։

Այս Ֆրանսացի կամաւորը պուլկար բանակին չատ մեծ ծառայութիւններ մատոյց և թագաւորէն վարձատրուեցաւ իր քաջութեանը համար։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ

(«ՄԱԹԷՆ»Ի ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

Զորս օր անընդհատ Թուրք-պալքանեան պատուիրակութիւններու հետ յարաբերութեան մէջ գտնուեցայ, զանազան պատգամաւորութեանց պետերուն և անդամներուն հետ տեսակցեցայ ու կարողացայ որոշ գաղափար մը կազմել անոնց մասին։

Դաշնակից պետութիւնները Լոնտոնի դեսպանաժողովին մէջ առաջնակարգ մարդիկներով ներկայացուած են, որոնք եթէ մեծ պետութեան մը հպատակը ըլլային ապահովաբար Եւրոպական համբաւ մը պիտի ունենային։ Ամէնէն աւելի տիպական մարդը անվիճելի կերպով հելլէն վարչապետ Վէնիզէլոսն է, իբրեւ հելլէն պատգամաւորութեան պետ։ Այս անձը երեւելի մարդ մըն է։ Ասկէ երեք տարի առաջ ես իբրև «Մաթէն»ի ներկայացուցիչ Աթէնք կը գտնուէի, զինուորական դաշնակցութեան գործունէութիւն ցոյց տուած ժամանակամիջոցին։ Յունաստանի կացութիւնը ողբալի էր։ Զինուորական յեղափոխութիւն, նաւային յեղափոխութիւն, արքայական իշխաններու աքսոր, ընդհանուր դժգոհութիւն, քաղաքական դժուարին կացութիւն, բանակի, նաւատորմի և վարկի չգոյութիւն։ Ահա Յունաստանի վիճակը 1909 տարւոյ վերջը։ Վէնիզէլոս Կրետէէն իբրև վարչապետ Աթէնք ժամանեց և իր նշանակելի մտաւորութեան ու քաղաքական կարողութեան շնորհիւ պետութեան կացութիւնը բոլորովին փոխեց։ Բանակ մը կազմեց։ Նաւատորմը վերանորոգեց։ Վարկը բարձրացաւ։ Բարգաւաճ վիճակ մը յառաջ բերուեցաւ և բոլոր ասոնք տեղի ունեցան շնորհիւ Վէնիզէլոսի նման արտասովոր մարդու մը։

Այսօր Լոնտոնի մէջ, հաւատացէք որ արհամարուած և նոյնիսկ լքուած այդ պզտիկ պետութեան ներկայացուցիչն է, որ գլխաւոր դերը կատարէ և ամենէն չատ կը յարգուի։

Պուլկարիա ամենէն առաջ ունի Տանէֆի նման նշանաւոր մարդ մը ուր պալքանեան դաշնակցութիւնը կազմեց և Պուլկարիոյ ներկայացուցիչ եղաւ և իր դրացի զօրաւոր պետութիւններուն մօտ։ Նուրբ, մօտցի և իրաց կացութեան տեղեակ մարդ մըն է ինքը։

Սերպ պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ երեք արժէքաւոր անձնաւորութիւններէ որոնք են Պ. Նովաքովիչ, Պ. Նիքոլիչ և Բարիզի սերպ դեսպան Վէսնիչ։

Պզտիկ սեւ Լեռը անգամ իր առաջնակարգ մարդիկը զրկեց Լոնտոն։ Թուրք պատգամաւորութիւնը սակայն, չենք գիտեր թէ կամայ թէ ակամայ, դժբախտաբար իր մէջ չի պարունակեր այն մարդիկը որոնք կարողանան իրենց առջեւ գտնուող անհարկու հակառակորդներուն դէմ պայքարելու. կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ պետական մարդիկը, Նախկին եպարքոս Հիլմի, Թէվֆիք, Ֆերիտ փաշաները և կամ Իզզէթ փաշա ամէնքն ալ հակառակ էին զինադադարի կնքումին և թէ անոնք այդ պատճառաւ է որ մերժած են Լոնտոն երթալ։

Թուրքիա իրեն պատգամաւոր ընտրած է, բարի, հաճոյակատար և սիրուն Րէշիտ փաշա որուն համար չատ դժուար պիտի ըլլայ ո և է բան մը մերժել։

Օսմ. երկրորդ պատուիրակը Պերլինի դեսպան Օսման Նիզամի փաշա, բնականաբար աւելի վճռական մարդ մըն է։ Նախկին զինուորական մըն է ինքը թէեւ, բայց իրեն կը պակսի նրբութիւնը, ձեռնհասութիւնը և իրերու լուրջ ճանաչողութիւնները զոր հարկ է ունենալ դիւանագիտական պայքարներու մէջ յաջողելու համար։

Երրորդ պատգամաւորն է Սալիհ փաշա որ քիչ Ֆրանսերէն գիտէ և գէշ կը խօսի։

Դաշնակից պատուիրակութիւններու պետերը կը ցաւին ասոր համար և անոնք պիտի նախընտրէին աւելի չատ հեղինակութիւն ունեցող մարդոց հետ վիճաբանիլ։ Անոնք կը հարցնեն թէ Թուրքիա արդեօք նպատա՞կ մը ունէր, ասանկ կարեւոր խնդրի մը առթիւ երկրորդական մարդիկ ներկայացուցիչ զրկելով։

ԱԶԳԱՅԻՆ

"ՄՈՒՀԱՃԻՐ,,ՆԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵՆ

Պաֆրայէն Պատրիարքարան հասած Դեկտ. 6 թուակիր պաշտօնական ընդարձակ հեռագիր մը կը յայտնէ թէ Րումէլիէն կողմերէն հոն զրկուած մուհաճիրներուն բնակութիւն կը տրուի Հայերու սեփական հողերու վրայ տեղական կառավարութեան որոշմամբ և թէ տեղի ունեցած բողոքները անտես կ'առնուին, և կը խնդրուի որ կեդր. կառավարութեան մօտ դիմումներ կատարուին, առաջքը առնելու համար այս անարդար գործողութեան։ Պատրիարքարանի կողմէ անմիջապէս կատարուած դիմումին վրայ ներքին գործոց նախարարը հեռագիր մ'ուղղելով Տրապիզոնի կուսակալութեան, հրահանգ տուած է որ նոյն գաղթականները տեղաւորուին «Էրազիի Էմիրիյէի խալիյէ»ներու վրայ, ու անհատներու սեփականութիւնն եղող կամ սեփականութիւնը խնդրոյ առարկայ գտնուող հողերու վրայ բնակութիւն չհաստատեն, անպատեհութեանց տեղի չտրուելու համար։

ԲԱԲԵՐԴԷՆ Դեկտ. 9 թուականաւ Պատրիարքարան ուղղուած է հետեւեալ հեռագիրը. «Տապադ Խալիլ օղլու զինուոր Րիզա գիշերը հորոնիքի մը տունէն պատուհանէն գնդակ արձակեց ու ցերեկը չուկային մէջ «քացաթուրայով» երեք մարդեր զանակոծեց, մեր դիմումին վրայ չարագործը ձերբակալուեցաւ ու տիրող սարսափը փարատեցաւ։

ՎԵՀ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ դիւանապետ Տ. Բագարատ վրդ. գիր մը ուղղելով Պատրիարքարան, կը յայտնէ թէ հրահանգ տրուած է Ռումանիոյ հոգեւոր հովիւ Տ. Գնէլ Ծ. վրդ.ի առաջիկայ 1913-1914 ուսումն. տարուան համար ուղարկել Ս. Էջմիածին երկու լաւ պատրաստուած Ռումանահայ աշակերտներ, ընդունուելու համար Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանը։

ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ — Պարակէօզեան խնամակալութիւնը գիր մ'ուղղելով տեղեկութիւն կուտայ Օսմ. Նամակատան չէնքին սեփականութեան դէմ՝ Տէվգաֆի կողմէ բացուած դատին վրայ, յայտնելով որ կեդր. վարչութիւնը ազգը միջոցներ ձեռք կ'առնէ, որպէսզի ազգը կարենայ ազատել այդ շէնքը՝ սպառնացող վտանգէն, ու տէր կանգնել անոր, որ իր բացարձակ սեփականութիւնն է։

ԱՏԱՆԱՅԷՆ հետեւեալը կը հաղորդուի.— Ժամանակէ մը ի վեր Զէյթունի մասին լուրեր կը չրջին։ Կառավարութեան խորհրդով և Կաթողիկոսի հրամանաւ՝ տեղւոյն առաջնորդ Ներսէս Եպսկոպոս Դանիէլեան Մարաշ կը մեկնի՝ ուր տեղ պիտի սպասէ Կաթողիկոսին հրահանգին և հրամաններուն։ Տար Աստուած որ կարենար նպատակին հասնիլ, որովհետեւ Ներսէս Եպսկ. ի այդ քայլը՝ առանց Գաւառական ժողովի խորհրդին, և հաւանութեան այսպիսի բան մը ձեռնարկելը՝ սխալ քայլ մէ և գուցէ որ և է բան մը չկարենալ ընելով՝ չյաջողի և իր վրայ պատասխանատուութիւն իսկ բերէ, իր անցեալը միշտ աչքի առջև է։

ԹՈՒՐՔ թերթերը կը գրեն թէ Հայաստան զրկուելիք յանձնաժողովին անդամները պիտի ըլլան Պրուսայի կուսակալ Տահիր պէյ, Եղեռնալ… անդամ Միստիչեան էֆ. և կրթական քննիչ հայագէտ Սիւրէյա պէյ։

Այս յանձնաժողովին Անգլիացի նախագահը քանի մը օրէն Պոլիս պիտի գայ։

ԹԻԼԵԱՆ ընտանիքը, և Ազգ. Պատրիարքարանի պաշտօնէութիւնը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն Գեր. Ս. Հայրերուն, Պատ. Քաղական խորհուրդներուն և մասնաւորապէս Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Թաղական խորհրդին, դպրաց դասերուն և ամեն անոնց, որոնք հաճեցան անձամբ և կամ գրով յայտնել իրենց ցաւակցութիւնները ու յարգանքը ողբացեալ դիւանապետ Բարթող էֆէնտի Թիլեանի մահուան առթիւ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄԻ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ՕՍՄ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԷ ՀԱՍԿՆԱԼ

Հաշտութեան բանակցութիւնները վայրկեանէ վայրկեան խզման վիճակի մէջ կը գտնուին։ Օսմանցի պատուիրակները միշտ կը պնդեն Էտիրնէի պարէն տրուելու պայմանին վրայ, իսկ Պուլկարներն ալ կը յամառին ընդունիլ այդ պայմանը։ Երէկ մեր քաղած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն օսմ. կառավարութիւնը հրահանգ տուած է օսմ. պատուիրակներու, Էտիրնէի պարէն տրուելու հարցէն վրայ երկար բարակ վիճաբանելէ առաջ հարցնել Պուլկար պատուիրակներու թէ ի՞նչ պիտի ըլլան իրենց հիմնական պայմանները հաշտութեան մասին։

Ինչպէս այս հրահանգէն կը տեսնուի եթէ համաձայնելու հնարաւորութիւն մը տեսնուի օսմ. պատուիրակները պիտի մտնեն բանակցութեան։ Հակառակ պարագային բանակցութիւնը պիտի խզուի։

ՀԱՅԱՐՆԱԿ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՆԻՍՏ Բ. ԴՐԱՆ ՄԷՋ

Կրթական, ներքին եւ արտաքին գործերու նախարարներ ինչպէս նաև քիւրտ երեւելի Ապտիւլ Գատիր էֆ. երէկ վարչապետին մօտ կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարեցին Արեւելեան նահանգներու բարեկարգութեան չուրջ։

** Օրմանեան Սրբազան, Քէլէկեան, Կիւլպէնկեան և Տաղաւարեան էֆ.ները այսօր Բ. Դուռ կ'սպասուին օսմ. դահլիճին հայաբնակ նահանգներու բարեկարգութեան ծրագրին չուրջ իրենց կարծիքը ու պատասխանը յայտնելու համար։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը տեղեկանանք թէ Պատերազմական նախարար Նազըմ փաշա մօտ օրէն պիտի քաշուի պաշտօնէ եւ իրեն պիտի յաջորդէ Սպայակոյտի նախագահ Իզզէթ փաշա։ Կ'ըսուի թէ Մահմուտ Շէվքէթ փաշա ալ ծովային նախարար պիտի անուանուի։

Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի եւ Քեամիլ փաշայի միջեւ գտնուող յարաբերութեանց ձգտումը Սուլթանին ներկայութեամբը փարատած եւ հաշտուած են։

ԲԵՐԱՅԻ ԵՒ ԻՍԿԻՒՏԱՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉՆԵՐԸ

Բերայի կառավարիչ Ճէմալ պէյ Իսկիւտարի և Իսկիւտարի կառավարիչ Շիւքրի պէյ ալ Բերայի կառավարիչ անուանուած են։

ՍՈՒԼԹԱՆԱԿԱՆ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Պրիւքսէլի օսմ. նորընտիր դեսպան Սէյֆէտտին պէյ երէկ Սուլթանին կողմէ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԱԾ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՓԱՇԱ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Կայս. իրադէ մը վաւերացուց Լիբանանի բարեկարգութեան ծրագիրը։ Երէկ մեծ պետութեանց դեսպանները Բ. Դուռ երթալով արտաքին գործերու նախարարին ներկայացան հաւաքաբար և ստորագրեցին բրօթոքոլը։ Օսմ. կառավարութեան կողմէն ստորագրեց արտաքին գործերու նախարարը։

Միայն գերման դեսպանն էր որ բացակայեցաւ, սակայն կը հաւատացուի թէ գերման դեսպանի չստորագրելը որ և է քաղաքական բնոյթ չունի և այսօր ալ պիտի ստորագրէ պարոն Վանկէն Հայմ։

Այս բրօթոքոլի համաձայն կ'ընդունուին Լիբանանցիներու կողմէ ներկայացուած յիշատակագրին գրեթէ բոլոր պայմանները և Լիբանանի կը տրուին երկու նաւահանգիստները։

** Լիբանանի կառավարիչ անուանուած արտաքին գործերու նախարարի խորհրդական Յովհաննէս էֆ. Գույումճեանի անմիջապէս վեզիրութեան և միւշիրութեան աստիճանները պիտի տրուին։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անգլիական, ֆրանսական, եւ պարսկական դեսպանները երէկ Բ. Դուռ գալով երկար տեսակցութիւններ ունեցան արտաքին գործերու նախարարին հետ։

** Անգլիական դեսպանը երէկ այցելեց նաև վարչապետին։

ԱՐՇ-ՊԵՂԱԳՈՍԻ ԿՂԶԻՆԵՐԸ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Դեսպանական ժողովը որոշեր է առաջարկել կառավարութիւններուն, թէ Արշիպեղագոսի կղզիներուն տէրը ո՛վ ալ ըլլայ ազատ, երբեք չնետեր որ անոնք սեւ Տէրութեան նաւային կեդրոն կարենան ըլլալ։ Այլ միայն լոկ իբրև չէզոք վայրեր թէ՛ խաղաղութեան և թէ պատերազմի միջոցին։

ՏԷՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Վիեննայի թերթերը կը հաստատեն թէ դժուար է որ հաշտութեան բանակցութիւնները խզուին, որովհետեւ Տէրութիւնները որոշեր են թոյլ չտալ որ պատերազմը վերսկսի։ Թուրքիա բան մը պիտի չչահի այս կերպով, եթէ բանակցութիւնները խզել ուզէ, և ա՛յս է պատճառը որ եւրոպական պանքաները և տնտեսական հաստատութիւնները սկսած են վարկի գործողութիւններուն քիչ մը ընդլայնում տալ։ Լոնտոնի մամուլը միաձայնութեամբ կը հաստատէ թէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը երաշխաւորուած է դեսպանաժողովին կողմէ։ Հաշտութեան պատուիրակները ամէն օր լուր կ'առնեն Տէրութեանց դիտաւորութիւններուն վրայ։

ԱԼՊԱՆԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ

Լոնտոնի Դեսպանական ժողովը կը մտածէ Ալպանիան ինքնօրէն երկրի վերածել Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ, և ոչ թէ բոլորովին անկախ ընել զայն։ Կ'ըսուի թէ առով Թուրքիոյ դիրազգածութիւնը փրկել կ'ուզուի, ուրիշ անհրաժեշտ զոհողութիւններու դէմ, որպէս զի ծանր չգան անոնք և հաշտութիւնն ալ չխզուի, որովհետեւ Եւրոպա թոյլ չի պիտի տայ նոր պատերազմի, կ'ըսէ «Նոյէ Ֆրայէ Պրէսէ»։ Յունաստանի և Պուլկարիոյ պատուիրակները յաճախակի շփման մէջ են դեսպաններուն հետ։

ՖԷՐՏԻՆԱՆՏ ԹԱԳԱՒՈՐ ԻՆՔՈ՞Վ ՍԵԼԱՆԻԿ ԳՆԱՑ

Սելանիկէն կը հեռագրեն գերման թերթերու թէ Ֆէրտինանտ թագաւորին այդ քաղաքը գալէն ի վեր Յոյներուն և Պուլկարներուն յարաբերութիւնները խիստ բարեկամական եղած են։ Ֆէրտինանտ Դիշերանց յանկարծ մեկներ է Սելանիկէն, գործը չատ ամուր կապելով Կոստանդին թագաւորին հետ։ Երկու վեհապետներու միջեւ խիստ մտերմական եղեր են տեսակցութիւնները, մէկտեղ ճաշեր են և Կոստանդին բաժակ առաջարկեր է Պալքանեան դաշնակցութեան համար։ Հրաման տրուեր է քաղաքին կրետացի ոստիկաններուն որ այսուհետեւ պուլկար սպաներուն զինուորական ձեւով բարեւ տան։

ՍԵԼԱՆԻԿ ԵՒ ՍԵՐՊ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Սերպիա և Յունաստան եւս պայմանագրութիւն կնքեր են որ Սելանիկի գիծը մասնաճիւղով մը միացուի Սերպիոյ արեւմտեան երկաթուղիին հետ։ Այս համաձայնութիւնները խիստ չահեկան են, և ցոյց կու տան թէ հաշտութեան բանակցութեանց միջոցին իսկ Պալքանեան Պետութիւնք մէկ կողմէն իրենց դժուարութիւնները կը հարթեն, ինչ որ Եւրոպայի վրայ ալ չատ լաւ ազդեցութեան բրած է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Բարիզէն կը հեռագրեն թէ իմացուած ըլլալով որ Թուրք զինուորներ Տրիպոլիսի ներսերը գացած և Զատ լճին սահմանին վրայ Ֆրանսական ազդեցութեան ենթակայ Պէքրի ըսուած վայրը գրաւեր, և Տարֆուրի Սուլթանին ալ զէնքեր տրուեր են Թուրք գործակալներու ձեռքով, ֆրանսական կառավարութիւնը դիտողութիւն ըրեր է Բ. Դրան, և միւս կողմէ հրաման ըրեր է այն կողմերը գտնուող գնդապետ Լառժոյի պարտուպատշաճը ի գործ դնել։

ԹԻՒ «ԵՐԵՔ» ՆԻՍՏԵՐԸ

Լոնտոնի դեսպանախորհուրդը երեք նիստ միայն գումարեց։ Առաջինը Դեկտ. 17, Գշ., երկրորդը Դեկտ. 18, Դշ. և երրորդը Դեկտ. 20ին, ուրբաթ։ Մնունդէն եաքը պիտի գումարուի, երբ հարկ ըլլայ։ Բայց այս երեքնիստը բաւեց — կ'ըսուի — աշխարհի խաղաղութիւնը ապահովելու և հասկցնելու որոնց որ անկ է թէ այլեւս պատերազմ պիտի չթոյլատրեն։ Ալպանիոյ խնդիրը վերջացած է։

ԹԱՍՕՍ ԵՒ ՔԱՎԱԼԱ ԽՏԻՎԻՆ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻՆ

Կ. Պոլիսէն հետեւեալը կը հեռագրէ «Ֆրանքֆուրթէր Զայթունկ»ի.— Յայտնի չէ թէ Թուրքիա ի՛նչ պայմաններով կ'ուզէ բանակցիլ Հէլլէն պատուիրակներուն հետ։ Կ'ըսուի թէ Թուրքիա պատրաստ է Սամոսը և Կրետէն Յունաստանի թողուլ, բայց գալով միւս կղզիներուն, ա՛յնքան պիտի պնդէ որքան կը պնդէ Էտիրնէի վրայ։ Կ'ըսուի թէ բարձրագոյն չրջաններու մէջ խօսք կայ Թասօս կղզին և անոր դէմ գտնուած Քավալա նաւահանգիստը Եգիպտոսի Խտիվին տալ։ Արդէն Խտիվը ի՛նչ ի՛նչ իրաւունքներ ունի Թասօսի վրայ, որ Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի կողմէ իբրև մշտնջենաւոր նուէր տրուած է առաջին Եգիպտական Խտիվին։

"ԹԱՆԶԻՄԱԹ,, ԵՒ "ԱԼԷՄՏԱՐ,, ԴԱԴԱՐԵՑՈՒՑՈՒԱԾ

«Թանզիմաթ» լրագիրը Սէյտ-իւլ Պաշի ծովամարտին մասին գրած լուրին փորձերը զինուորական գրաքննիչին առանց ցոյց տալու հրատարակած ըլլալուն համար զինուորական իշխանութեան կողմէ անպայման կերպով դադարման դատապարտուեցաւ։

** «Ալէմտար» եւս զինուորական իշխանութեան կողմէ անպայման կերպով դադարման դատապարտուեցաւ Դեկտ. 5ի թիւին մէջ զինուորական գրաքննիչին կողմէ հանուած տողերը դարձեալ հրատարակած եւ չհանուած տողերն ալ իբր հանուած ցոյց տալուն համար։ Բաց աստի իր Դեկտ. 9ի թիւին խմբագրականն ալ միտքերը յուզող նկատուեցաւ։

— 58 —

— Ուրեմն քաղաքական կացութեանս քայքայումը կատարեալ է… Իրաւ է որ մխիթարութիւնը ունիմ ազատած ըլլալու մէկ մասը հարստութեանս, զոր նախանձ գաղափարը ունեցած էի ապահով տեղ մը պահելու։ Բան մըն է, բաց քիչ է։ Եւ ահա ճիշդ ա՛յն պահուն ուր ամէն բան կը փլչի իմ ներքեւ, ա՛յն վայրկեանին ուր ինծի կը մնայ միայն արտասահման քաշուիլ և հոն ապրիլ անծանօթ և մոռցուած, ա՛յս վայրկեանիս վրայ կը հասնի ա՛յս պատուական ա՛յս ընտիր ա՛յս արժանաւոր մայրապետը — թո՛ղ երկինք իր չնորհներով լեցնէ զինքը — որ ոտքս ապաստանին վրայ կը դնէ, որ միջոց կու տայ ինծի կրկին չինելու ինծի համար սքանչելի դացութիւն մը Ֆիլիբի մօտ, որովհետեւ ես անձամբ միամտութիւնը պիտի չունենայի երթալ Ֆաուսթային կապուելու, ո՛չ, դժոխքը վկայ։ Պիւսի միշտ նոյն ինքն Աստուծոյ կը դիմէ և ոչ թէ իր սուրբերուն։ Եւ, աւելին ըլլալով, այս սրբուհի մայրապետը ինծի միջոց կու տայ Բարտէլլանէն վրէժ առնելու… Բոլոր երջանկութիւնները միանգամայն, և մէկ անգամով բախտս ապահովեալ է, եթէ ապուշ չեմ…, և առանց պարծենալու, միշտ իմացած եմ որ կ'ըսեն թէ Պիւսի Լըպլէնի թէ՛ գլուխը կանոնաւոր է և թէ բազուկը ամուր… Կը մնայ ինծի համար օգնականներ գտնելու խնդիրը, բայց, պա՛հ, ճամբան պիտի գտնեմ միշտ գործիս եկած մարդիկը։

— 59 —

Ը.

ԵՐԵՔ ՀԻՆ ԾԱՆՕԹՆԵՐ

Աւրուած ճամբուն եզերքը պանդոկը կը տնկէր իր խարխուլ սանդուխը։ Դաշտին խորը կորսուած այս բնակարանին տեսարանը ա՛յնքան հրապուրիչ էր որ ուրախ ճամբորդը քայլերը կը կրկնէր անոր առջեւէն անցած ժամանակ։

Երեք ընկեր էին, ո՛վ գիտէ ուրկէց դուրս ելած։ Երեքն ալ երիտասարդ — ամենաբարիկը հազիւ քսանըհինգ տարեկան կ'երեւէր — բայց ի՛նչ վիճակի մէջ… Թափած, թափթփած, պատռտուն։ Եւ սակայն կարծես տեսակ մը բնամոյն վայելչութիւն կար վերարկու հագնելու կերպին մէջ, և կը պահէին ազատ, համարձակ երեւոյթ մը, ձեւերու դիւրութիւն մը, որոնք սովորական գռեհիկներու ձեւերը չէին։

Վարանոտ կեցած էին պանդոկին սանդուխին առջեւ։

— Ի՛նչ նեղկուկ, խղճուկ տեղ, մրմռաց ամէնէն պզտիկը։

Միւս երկուքը ուսերնին թոթուեցին և տարէցը ըսաւ.

— Միշտ փափուկ, այն Մօնսըրին։

— Իրա՛ւ է որ ճարչէ մնացած վրանիս յոգնութենէն, ստամոքսնիս թմբուկ կը զարնէ, փափկանաչակ չըլլա՛նք — մնաց որ մեր քով ունեցածնիս թոյլ չի տար այդպէս ըլլալու — ներս մտնենք, և գտնէ հանգչինք։

Սանդուխին երեք խախուտ աստիճաններէն անցնելով, ինքզինքնին գտան ընդարձակ, ամայի սրահի մը մէջ։

ԱՐԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ՄԻԱՅՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԱՆՈՆՑ ՈՐ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԵՐ Է ԻՐ ՖԻԶԻՔԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

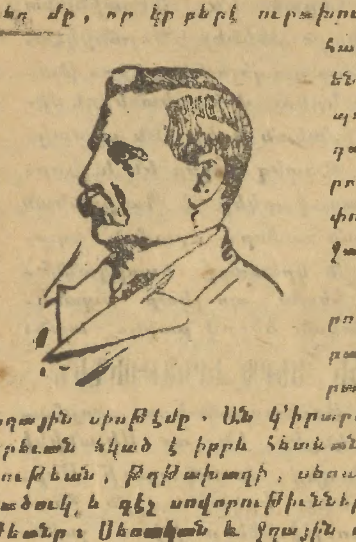

ԱՆՈՆՑ ՀԱՄԱՐ ՈՐՈՆՔ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ ԱՆԿԱՐՈՂՈՒԹԵՆԷ, ես պատրաստած եմ դեղ մը, որ կը բերէ ուրախութիւն և յոյս։ Ես ունիմ հրաշալի դարման մը անոնց համար որոնց ջիղերը բոլորովին քայքայուած են դէշ սովորութիւններու հետեւանքով կամ անհամեստ պարագաներու ազդեցութեան տակ։ Որպէս «ԱՄՐԻԹԱ» դարմանին հնարիչը՝ ես պարտք կը սեպեմ հնարաւորութիւն տալ ամէն մէկ անկարող և ջղային մարդոց փորձել զայն բոլորովին ձրիաբար, և երջանկութիւն անոնց որոնք յուսահատ կը տառապին։

Իմ դարմանս բարիք մըն է ամէնուն, որովհետեւ ան կը վերականգնէ առողջութիւնը և ոյժը, բայց մանաւանդ պիտանի է հոն՝ ուր պէտք կայ զօրացնելու սեռական գործարանները, դարմանելով ամբողջ ջղային սիսթէմը։ Ան կ'իրարկուի մեծ յաջողութեամբ հոն ուր անկարողութիւնը երեւան եկած է իբրև հետեւանք ոգելից ըմպելիներու, ծխախոտի չարաչար գործածութեան, թղթախաղի, սեռական չափազանցութիւններու, ինչպէս նաև այնպիսի [illegible] և դէշ սովորութիւններու որոնք վնաս կը պատճառեն սեռական կարողութեանը։ Սեռական և ջղային սիսթէմի վրայ միատեսակ ազդեցութիւն գործող դէշ սովորութիւններու թիւին կը պատկանի նաև թանձր թէյի կամ սուրճի չարաչար գործածութիւնը, մտային պակասութիւնը, եայլն։ Անոնցմէ շատերուն, որոնք թէև այժմ կանոնաւոր կեանք կը վարեն, բայց յուսահատ կը տառապին [illegible], իմ դարմանս յուսով կուտայ այն երջանկութիւնը, որուն կը ձգտին [illegible] բուռն կերպով։

«ԱՄՐԻԹԱ»ն պիտանի է ամէն տարիքի մարդոց համար։

«ԱՄՐԻԹԱ»ն ազդուն է ապաքինման։

ԿԸ ՂՐԿՈՒԻ ՁՐԻԱԲԱՐ

Ան [illegible] սեռական գործարաններուն, նոր կենսականութեան մը համար։ Այն անհաճոյ նշանները, որոնք երեւան [illegible] բոլորովին կ'անհետանան, [illegible] ուրախութիւն մը պիտի [illegible]։ [illegible] գործածութեան շնորհիւ ըսէ 10էն 30 տարի [illegible]։ [illegible] «ԱՄՐԻԹԱ» [illegible]։

Մի՛ յետաձգէք և օրհնութեան մի՛ վերապահէք դէպի իմ առաջարկս, այլ փութացէք օգտուիլ պատեհ առիթէն, դարմանուելու համար։

Գրեցէք ինծի. «Այսպէս մի՛ առաջարկէք, գրեցէ՛ք ինծի, և կը ստանաք այն՝ ինչ որ կը փնտռէիք»։ Հասցէ՝

ԿԵՐԱՍԻՕ ՔԱՐԹԷՐ. Հաստուած. Թիւ 5։ Ղալաթիա, Մէհմէտ Ալի փաշա խան, Կ. Պոլիս։

ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ Ի ԳԱՐԹԱԼ

Խօթնամեայ խոստի

Հինգերորդ տարեշրջան

Վարժարանս նոր տարեշրջանէն սկսեալ Խոստի վերածուած ըլլալով, դասարաններու կազմութեան համար այժմէն արձանագրութիւն բացուած է մանկապարտէզի և ...ակներու, ինչպէս նաև գաւառացի աշակերտներու համար։ Կրթական ճոխ ծրագրի մը համաձայն մեծ խնամքով կ'աւանդուին Հայերէն, Թուրքերէն Ֆրանսերէն և Անգլիերէն՝ իրենց իսկ սեպհական լեզուով և խօսելու վարժութեամբ (բաաթիք), նոյնպէս գիտութիւնները և ուսմանց անհրաժեշտ բոլոր ճիւղերը, մանաւորաբար վաճառականութիւն, տնտեսական, ուսուցչական, տնտեսական և առեւտրական գիտելիք։ Իսկ աղջիկներու համար ասեղնագործութիւն, կար և ձեւագիտութիւն տեսական և գործնական։

Գիշերօթիկները կը վայելեն մայրական խնամք, կանոնաւոր հոգածութիւն և ընտիր սնունդ՝ առողջապահիկ պայմաններով, Շէնք ընդարձակ, գեղեցկադիր և օդաւէտ ընդարձակ պարտէզով։

Հիմնադիր Տնօրէն
ԳԱՌՆԻԿ ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ

ՏՕՔԹ Ք. ՃԷՉՎԷՃԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ։ ԾՆՆԴԱԲԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ՄՈՐԹԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Գերմանական և Ազգ. հիւանդանոցներու մէջ իր մասնագիտութիւնը կատարելագործած ըլլալով կարճ ժամանակի մէջ կը դարմանէ հին և նոր ջերմամիզութիւնը, երիկամունքի (պէօպրէք), միզափամփուշտի բրօսթաթի բորբոքումներ, դէշ դարմանումէ յառաջ եկած ամոքձիքներու ուռեցքներ, անկարողութիւն, ամլութիւն, բրօսթաթի վերաբերեալ բորբոքումներու համար Վիտրի նորահնար գործիքով մասնաւոր, արգանդի և ձուարաններու տկարութիւններ։

Գաղիականրախտի համար սովորական դարմանումներու հետ Էրլիխի Սալվարսանի երակային ներարկումները մասնաւոր խնամքով կը կատարէ դիւրամատչելի գնով։

Բացի Վասէրմանէն, իր դարմանումին տակ գտնուած հիւանդներուն թարախի, մէզի, խուխի մանրէաբանական քննութիւններ առանց վճարումի։ Բացի կիրակիէ, ամէն օր կը գտնուի Պոլիս, Եէնի Բօսթանճի Խանը Թիւ 4, Հայկ Ալահվէրտի դեղարանը։ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օրը ձրի։

ՏՔԹ. Գ. ՍՈՒՐԵԱՆ

Բժիշկ Ֆրանսական Հիւանդանոցին և Նախկին Տնօրէն-Բժիշկ Ֆրանկախտի հիւանդանոցին

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Ֆրանկախտի, արանց և կանանց ծննդաբերական և վիրաբուժական հիւանդանոցին

ԱՌԱՋԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՁՐԻ

Իր երկար փորձառութեան շնոր-

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԼԱՍՏԻԿ ԿՕՇԻԿՆԵՐՈՒ

Յ. ԹՈՐՔՈՍԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ

ԷՍԿԻ ԶԱՊԹԻՅԷ, ՔՕ—ՕՊԷՐԱԹԻՎԻ ԴԷՄ

Վաճառատունս, որ 12 տարուան փորձառութեամբը կրցած է շահիլ յաճախորդներուն համակրութիւնը, կը գտնուի առաջնակարգ ռուսական, ամերիկեան և անգլիական ամէն տեսակ կալօշի ճոխ մթերք մը, անմրցելի գիներով։ Ցոկունութիւնը երաշխաւորուած։ Ամէն կերպ դիւրութիւն յաճախորդաց։ Գաւառներէն յանձնարարութիւնք փութով կը կատարուին։ Վաճառում մեծաքանակ և փոքրաքանակ։

ԴԵՂԱՐԱՆ

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱԼԼՄՔԵԱՐԵԱՆ

Բերա, մեծ փողոց Աղա Ճամիի դիմացի կարգը, Թիւ 117

Երկար տարիներէ ի վեր ունեցած փորձառութենէս լիապէս համոզուած եմ որ Դեղարան մը կրնայ յաջողիլ այն պարագային՝ երբ ուղղամտութիւն, ճշտապահութիւն և աշալուրջ հսկողութիւն կը տիրեն ամէն գործառնութեանց մէջ, փութացնելու համար հիւանդին ապաքինումը։

Կը մաղթեմ որ երբեք չհիւանդանաք, բայց եթէ երբեք պէտք ունենաք որ և է դեղագիրի մը պատրաստութեան, հաճեցէք դիմել մեր նոր Դեղարանը, ուր պիտի գտնէք արուեստին ամենանուրբ պահանջումներու համաձայն դեղերու խըղճամիտ պատրաստութիւն դեղերուն ամենէն աժանը։

Անձնապէս ալ համոզուելու համար այս ճշմարտութեան, կը բաւէ անգամ մը միայն այցելել դեղարանս։

Մեր գաւառացի հայ ազգակիցներուն դարմանումի համար մասնագէտ առաջնակարգ բժիշկներու պէտք ունեցողներուն ամէն դիւրութիւն։

Քիչ առենուան մէջ յարգոյ հասարակութեան մօտ գտած ընդունելութենէն քաջալերուած, սկսած եմ «եւրոպական» կեդրոններէ ուղղակի բերել տալ դեղերու մթերքը։ Թիւն կ'ընծայուի երբ դիմեն մեր դեղարանը։

Զուիցերիական պատուաստ ժամանում շաբաթը 2 անգամ.

Տրամադրելի վկայեալ հիւանդապահուհիներ

Հիւ կարող է կարճ ժամանակէն բուժել ամենահին ջերմամիզութիւնը (կօնօրրէա) ֆրանկախտը, սեռնահոսութիւնը, առնական կարողութիւնը, ի հարկին ելեքտրաբուժութեամբ և Սէրոմի ներարկումով։

Նոյնպէս կանանց արգանդի հիւանդութիւնները, դաշտանի խանգարումները, հոսումները և արանց դժուարամիզութիւնը, բրօսթաթ և միզանի հիւանդութիւնները և քարերը (աւազախտ) կը բուժէ իր նորահնար գործիքներու միջոցաւ, կատարելով անհրաժեշտ վիրաբուժական գործողութիւնները։

Հիւանդ կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 1-6 (Ը. Ե.) Գաղէ Գարու Համիտիյէ-Սէպիլի դէմ Իւթիւճեան դեղարանի վերի յարկը իր մասնաւոր սրահին մէջ։

ՊԷՑ ՕՂԼՈՒ ԻՃՐԱ ՏԱՒՐԻՍԻՆՏԵՆ

Ֆրանսա տէօվլէթի Թապաասընտան Մ. Վիգթօր Բիլէնին Մ. Լուի Ֆուրնէյ աչէյհինէ տէօվլէթը մի չարիլէհանըն Տէրսաատէթ դհասըլթօսը մահքէմէսինտէ իւթիհասլ էյլէտիյի լազըմ էլ իճրա պիր գ-թա իլամ իլէ Թահոիլի հիւքմ օլունան մէպլաղը մալի-մէնին Թէէմինի իւթիֆաըը իւյին ատիրէի իճրաճա Թանկթը հաճզա սըլըան Ֆէրիքէօյինտէ Զիֆթէ ձէվիզլէր ճատտասինտէ սէքսէն պէշ նումերօլու զըրզ իւթի տէճնիւմ ալթմըշ զըրաատան իպարէթ պիր զըթա Թարլանըն Թէմամը ալթմըշ պին զըրւշ ալթուն աղչէ պէտէլլէ Թալիպ էօհտէսինտէ Թէզարբուր իսուլ մուվազզաթէն զարարդաաչէսի քէյֆիյէթ զըլընմըշ օլսուղընտան Թարլայի բյանտան իթիիարէն օԹուզ պիր կիւն զարֆընտա լէմ տզս եւ-զաէ պէշ զամմըյա եւ-գաէ օն պիապէթինէ պէյ վէ տէքօրլիթօ աչէյլէրինի ըսթիհոէպլին աարեէ իճրայա միւրաճաաթ իթմէլէրի վէ միւտտէթի մէզթիւրէ բենտէն մեաաձըր չէրի քեանունը սանինին ... զառինը [illegible] ... Թարլա բիշկեաինա ազիմէթ իւեճեք օլան մէմուրը մէքանէմէէնտէ վէ դարար տաշլի գաթիսի քէյլիյէթ կիւնի սաիրէ իճրաաա հսզըր պուլընմալարը իլան օլունուր։

ՏՈՔԹՕՐ ԵԴՈՒԱՐԴ ՇԱՀՊԱԶ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Բերլին [illegible] համալսարանի [illegible] ... Ինծի—Վէնքի հիւանդանոցի մէջ [illegible] ... [illegible] Գոլոր, մեծ [illegible] կը գործածէ [illegible] ամէն տեսակ հիւանդութիւններու [illegible] ... [illegible] Պոլսոյ մէջ [illegible] ... [illegible]

ՏՔԹ. [illegible]

[illegible]

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Ի. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

1908 [illegible] ի Բարիզ, [illegible] ... [illegible] Ներքին հիւանդութեանց [illegible] ... [illegible]

ԳԱՂԻԱԿԱՆ ԱԽՏԻ ՄԷԿ ԱՆԳ ԱՄԷՆ ԲՈՒԺՈՒՄ

Տքթ. Յ. ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ

Բրոֆէսէօր Էրլիխի վերջին անգամ գտած 606 Սալվարեան դեղերով կատարելապէս կը բուժէ հին և նոր գաղիական ախտը, միմիայն մէկ էնժէքսիօնով. նաև կարճ ժամանակի մէջ կը դարմանէ ջերմամիզութեան, միզամանի և երիկամունքի և բրօսթատի հիւանդութիւնները, ինչպէս նաև առնական անկարողութիւնն բոլորովին նոր մեթոտներով։ Իրեն դիմող հիւանդները կ'ընդունի ամէն օր իր գործատեղին, Սիրքէճի։ Թրամվէյի ճամբուն վրայ Ֆէպլիւս լուսանկարչատան առաջին յարկը։

Ծանօթ.— Ամէն տեսակ գործողութիւններ մեզամերի և արգանդի հիւանդութեանց մասնաւոր խնամք։

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ըստ. Քաղաքի Ֆրանսական հիւանդանոցին եւն Թիւ 2 [illegible] է

Տքթ. Արամ Ռունեան

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՄԻԶԻ, ԱՆԱՆՑ ՈՒ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

[illegible]

ԳԱՐԱՓԱՃԵԱՆ ԹՈՎՄԱՍ

ՕՍԿԵՉԼԱԿԱՑԱՐ

[illegible] ամէն տեսակ [illegible] Կ. Պոլիս [illegible] Թիւ 3 [illegible] Թիւ 5 [illegible]

ՄԵԾ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ „ՄԱՆՉՈՒՄԷ”Ի ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

ՀԱՆՐ. ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

«Մանզումէ»ի տնօրէնութիւնը դիւրութիւն մը տալու համար ժողովուրդին «Հանրային Գործակատարութեան ընկերութիւն» անուամբ ընկերութիւն մը կազմած է կարող օրէնսգէտ և ձեռնհաս անձնաւորութիւններէ բաղկացած, զոր կ'ստանձնէ թէ Պոլսէն և թէ գաւառներէն յանձնարարուած դատական փոխանորդութիւնները, դատական և վարչական հետապնդումներ, գիւղաքաղաքութեան վերաբերեալ գործողութիւններ, թէմէթթիւի և կալուածական տուրքերու զեղչումները, դրամական փոխառութեան և առուծախի կալուածական միջնորդութիւնները, մենաշնորհի խնդրանքները, վաճառատուններու պաշտօնեայի մատակարարութիւնը խիստ դիւրամատչելի վարձքով և կատարեալ ուղղամտութեամբ։

Դիմել Պապ Ալի ճատտէսի «Մանզումէ»ի խմբագրատան Հանրային Գործակատարութեան Ընկերութեան տնօրէն Ս. Թաքաթլեան էֆ.ին։

ԻՕՏ

Ինչու այսքան շատ ձկան իւղ կը գործածուի անորիւն և տկարակազմ տղայոց համար։

Որովհետեւ ան իր մէջ կը պարունակէ կազդուրիչ Իօտ գործածուող վիճակի մէջ, բայց ամէն ձկան իւղ հաւասար ոյժ չի կրնար ունենալ. անոր ամէնէն լաւագոյնը և թարմը պէտք է փնտռել Հայկ Ալահվէրտիի դեղարանը, Պահճէ Գաբու Եէնի Բօսթանճը Ճատտէսի։

ՎԱՀՐԱՄ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԻՇԽԱՆ ՓՈՂՈՑ, ՓԱԼԻ ՓԱՇԱ ԽՕՊԱՆՇՈՒ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

Այս դեղարանը որ [illegible] վաճառականութիւնը [illegible] ... [illegible] ՄԻՐԱՑԵԱԼԸ [illegible] ...

ԵՐ ԲԻՒ ՆՈՒ ՄԸ ՓՈՐՁԵԼ

ԳԻՆԵՐԸ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՆ.

ԾՆՕԹ. — Այս դեղարանը կը յանձնէ փոքր ու կարող բժիշկներ և կը դարմանուին հիւանդներ մասնաւոր սենեակի մը մէջ։ [illegible] ... և [illegible]

Դեղարանիս բոլոր դեղերը [illegible] անգլիական և գաղղիական են, [illegible] ...

[illegible]

ԲԺՇԿ. ՑՕԳԱՑԱՒԵՐԸ ՌԻՒՄԱԴԻԶՄԻՆՈՎ

ՄԷԾ Է ԴԱՐՄԱՆԵԼ

Քաղաքական Բժշկական և Ընդհանուր Առողջապահական Ժողովէնարտօնեալ

Շատ մը երեւելի բժիշկներէ գործածութիւնը յանձնարարուած և ազդեցութիւնը բժշկական գիտութեան մը անհերքելի եղած «Րիւմաթիզմին» գրաէն գործածելով ընդհանուր յօդացաւերը (հին և երկարատեւ, սուր, յօդուածային, ջղային և դուաներաշխային) ցաւերը յաջողութեամբ կը դարմանէ։

Տարիներով այս հիւանդութիւններէն տառապողները «Րիւմաթիզմին»ին մէկ շիշին գործածութեամբը անգամ անոր գերազանց ազդեցութիւնը պիտի տեսնեն։

ԳԻՆԸ 7 ԴԱՀԵԿԱՆ Է

Արտօնատէր՝ դեղագործ Յակոբ Ս. Ուրքանեան Գաֆրա Պոլսոյ կեդրոնատեղին է Գալթազճեան դեղավաճառանոցը։ Գաւառներէն յանձնարարութիւնները 2 ղրուշ փոստի ծախքով միայն կ'ընդունուին։

ՄԵՐ ԳԱՒԱՌԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ

Բազմիցս խնդրեցինք մեր գաւառացի բաժանորդներէն որ փութան մեզ հասցնել իրենց բաժնեգինը, և սակայն, պարտաճանաչներուն քով տակաւին կը գտնուին նաև անպարտաճանաչներ, որոնք բնաւ ակամայ կ'ըլլան և անփոյթ կը թողուն իրենց բաժնեգինը, առանց նկատի առնելու այն ծանր զոհողութիւններէն որոնց տակ ընկճուած ենք մենք այսօր, որ օրին իրենց թերթ հասցնելու համար կը յիշեցնենք մեր այդ անպարտաճանաչ բաժանորդներուն որ սոյն վերջին ազդարարութիւնն է, և թէ պիտի դադրեցնենք իրենց թերթը, եթէ անմիջապէս փութան պարտքերնին վճարել։ Զմոռնալ նաև որ թերթը դադրեցնելով հանդերձ չպիտի քաշենք մեր պահանջքին և ամէն միջոցով պիտի աշխատինք զայն գանձելու։

— Չորս սեղան, տասներկու աթոռակ... կարծես այս անապատը կահաւորելու համար, ըսաւ Սէնթ-Մալին...

— Ձհասկցաւ, ըսաւ Պալապա, մատնանիշ ընելով չորս սեղանները, չորս անկիւնները կը խաղան։

— Հրդե՛հ, գոչեց Մօնպրի, ցոյց տալով անգլին ծխնելոյզը՝ որուն խարը քանի մը խանձողներ սպառելու վրայ էին։ Կրա՛կ ու փայտ...

— Եւ գետինը դրուած բուռ մը չոր բարունակները առնելով, օճախին մէջ նետեց, վրան փչեց, միւսներուն ալ օգնութեամբ, և ընդհուպ պայծառ բոց մը բարձրացաւ խորխլալով։

— Քիչ մը գոնէ սիրտ կ'առնէ մարդ, ըսաւ։

— Գերաններուն վրայ բերան դնելիք բան մը չի կայ, ըսաւ Սէնթ-Մալին, որ չորս կողմը կը դիտէր, բաց ի ձանձախարիթէն և սարդի ոստայններէն։

— Մարդ ալ չկայ հոս, ըսաւ իր կարգին Պալապա։ Իրաւ է որ գինեպանն ալ կը բաւեն։

Է՛, ո՞ւր ես, տանտէ՛ր, ագանէ՛ր, կանչեց Մօնպրի իր թուրին կռթովը սեղանին զարնելով։

Տանտէրը երեւցաւ առանց աճապարելու։ Հսկայ մէկն էր որ գտնուք չափեց վարժ ակնարկով մը, և ոչ հաճոյ ու անհաւանութեան, առանց հոգածութեան մրմռաց։

— Ի՞նչ կ'ուզէք։

Ուտելիք... խմելիք և ուտելիք։

Տանտէրը երկնցուց իր լայն և մազոտ թաթը։

— Առաջուընէ կը վճարեն հոս։

— Թշուառակա՛ն, աղաղակեց Մօնպրի։

Մինչ այն ատեն իր բռունցքը ձգտեցաւ և ինկաւ հսկային երեսին դէմ, հական թաւալեցաւ գետնին վրայ։ Սակայն շուտ մը ոտքի ելաւ, և նուաճուելով դուրս ելաւ, ողնայարը ծռած, մրմռալէ վերջ։

Հովին միջոցաւ ճմռթկուած վերարկուն չոնելով.

— Հա՛, հիմա եղաւ... արդէն կ'ըսէի որ նշանաւոր անձնաւորութիւն մը եղած էի... և հիմա... հիմա ի՞նչ եմ։ Ա՜հ, վա՛յ ինծի։ Դժբախտութիւնը ծանրացած է խեղճ Լէյլէոի վրայ։ Հարկ եղաւ ձգել Պաշտելի կառավարչութիւնը, աճապարանքով մեկնիլ Բարիզէն, պահուըտիլ, ծակերը մտնել, գլխով փորով, ես՛, Պիւսի՛։ Անկէց զատ կրնայ ըլլալ որ կախեն զիս, եթէ Մայէնի ձեռքը իյնամ, կտրեն զիս, եթէ Պէտանէի կողմէն բռնուիմ։

Հոս թեթեւ դադար մը, յետոյ.

— Կախե՜ն... կտրե՜ն... տարօրինակ է, ֆրանսերէն լեզուն որքան ալ արտառոց... կախե՜ն կտրե՜ն։ Մինչեւ հիմա ի՞նչու դիտած չէի թէ այս երկու բառերուն մէջ որքան դաժան և քստմնելի բաներ կան... իրաւունք ունին երբ կ'ըսեն թէ մարդս ամէն տարիքի մէջ նոր բան կը սորվի... տեսնենք Պիւսի, ո՞րը նախընտրելի կը սեպես, կախուի՞լը թէ կտրուիլը...։ Եթէ լաւ կը յիշեմ իմ տեսած վերջին կախուողին լեզուն մէկ կանգուն երկայնութեամբ բերնէն վար կախուած էր... Անհեթեթ բան էր... իմ տեսած վերջին կտրուածին ալ չորս անդամները փրցուած էին...։ Այո, Հայր, տակաւին միտքս է, գլուխը և իր բանը միացած է միայն...։ Ուրեմն, եւ, Պիւսի, եթէ կտրուիմ անճանաչ բան մը պիտի դառնամ։ Ես՛ըը անիծեմ... բայց ես չեմ ուզեր ըլլալ խրտուիլակ մը պզտիկ ճոշուններուն համար, և քանի որ այսպէս է, որոշումս որոշում է, ոչ պիտի կախուիմ, ո՛չ պիտի կտրուիմ։

Այն պահուն, իր ձին չեղած ըլլալով բերնէն եկած հոյհոյութիւնները թափեց անոր դէմ, յետոյ մեղմով շոյեց զայն ձեռքովը և վերսկսաւ իր խորհրդածութեանց ընթացքին։